ప్రేమించేను

△

విద్వాన్ విశ్వం

▽

ఆదర్శ గ్రంథమండలి,
విజయవాడ.

ఆదర్శ ప్రచురణ
డిశంబరు 1953
ప్రతులు 1000

వెల : [redacted] 12 అ

ముద్రణ :
కల్యాణి ప్రెస్. విజయవాడ

ప్రేమించేను

1

నేనామెను ప్రేమించాను.

ఆమె అందాన్ని చూచి కాదు. ఆమె ఆర్ద్రహృదయం చూచి కాదు.

ఆమెను చూచాను.

ఆమెతో మాట్లాడాను.

ఆమెకోసం నిరీక్షించాను.

ఆమె స్నేహాన్ని కోరగోన్నాను.

అనుకోకనే ఆమెను ప్రేమించాను.

ఆమెకన్న రూపవతులూ గుణవతులూ ఉన్నారు. నే నెఱుగుదును; కాని వారిని ప్రేమించలేదు.

అంతకన్న విద్యావతులూ, సునిశితబుద్ధులూ నా పరిచితులలో ఉన్నారు. కాని వారిని నేను ప్రేమించలేదు.

ఆమెలో ఏ ఒక్క విశిష్టతా కొట్టవచ్చేట్టు కన్పించదు. ఆమె మాటలు కవిత్వంలా మనసును కలతపెట్టవు. ఆమె చేసిన ఏ కార్యమూ చరిత్రలో కెక్కవలసినదేమీ కాదు.

ఆమె గొప్ప కావ్యాలు రాయలేదు. గొప్ప చిత్రాలు చిత్రించలేదు. గొప్ప నటీమణి కానేకాదు. కనీసం పాటకూడ పాడలేదు.

ఆమె చాల మంచిమనిషి.

ఆమె చాలా గొప్పమనిషి.

అంతే...

ఆ మంచితనమేదో, ఆ గొప్పదన మెలాంటిదో నేను నిర్వచించలేనుగూడ. కాని ఆమె మంచిదనీ గొప్పదనీ నాకు బాగా తెలుసు.

ఆమె నో ఆరాధ్య మహాదాశయంలా ప్రేమించాను. ఆమెకోసం ఆవేదన చెందాను. ఆ ఆవేదనలో నా పను లెన్నిటినో కట్టిపెట్టాను. అహోరాత్రులూ అదేధ్యానంలో నిమగ్నుడ నయ్యాను.

ఆమె మాత్రం నన్ను ప్రేమించలేదు. ఏ ఆశనూ రేకెత్తించలేదు. ఏవిధంగానూ నన్ను సంతోషపెట్టాలన్న ఆతురత చూపలేదు. అలా కనిపించేందుకుకూడ ప్రయత్నించలేదు.

కించపడుతూనే 'ని న్నేవిధంగానూ సుఖపెట్టలేను'. అని చెప్పివేసిందికూడ. ఆ మాట లంటున్నప్పు డెంత బాధపడుతున్నదో, ఎంత బరువుతో ఆ మాటలు బయటపడుతున్నవో అతి స్పష్టంగా చూచాను. ఆమాటల్లో కవిత్వం లేదు. దాపరికం లేదు. అంతగా నా హృదయాన్ని కదిపివేసిన మాట మరొకటి నేను వినలేదు.

ఆమె ఏదో అస్పష్ట వ్యథతో బాధపడుతున్నదని ఏ రోజో ఇలా చెప్పితీరుతుందని అనుమానిస్తూనే వచ్చాను.

అప్పుడని ఆమెను ప్రేమించకుండా ఉండలేక పోయ్యాను. భగ్నప్రేమికుడనని శోకాలుబాదడంకోసం కాదు. ఆ

మధురబాధలో ఉన్న ఆనందాన్ని అనుభవించాలనీ కాదు. సగో మారకపోతుందా అన్న ఆశతోనూ కాదు మరి!

ఇంకోవిధంగా ప్రవర్తించడం సాధ్యంకాలేదు, కాబట్టి ఆమెను ప్రేమించాను.

అంత ఉదాత్తత, సంస్కారం, సౌమనస్యం ఉన్నత కుటుంబాలకు చెందిన నవనాగరిక నవలాలోకంలో నే నెప్పుడూ చూడలేదు.

అంత సహజప్రవర్తన నే నెఱుగను. నటనకూ నాగరిక వనితకూ ఏది దేనికి పర్యాయపదమో సామాన్యంగా చెప్పలేము.

ఆమె సహజ స్వాతంత్ర్యప్రవర్తనను నే నెన్నడూ అపార్థం చేసుకోలేదుకూడ. నా మన్మథ సౌందర్యం చూచో, నా బుద్ధి నైశిత్యం చూచో, నా వాక్చాతుర్యం చూచో ముగ్ధురాలై నాపైపడుతుందనుకొనేంత పసితనం కాదు నాది.

ఏమాత్రం సరాగంకాని, సకామంకాని కాని సహజ స్నేహంతో మాత్రమే ఆమె నన్ను చూస్తున్నదని, అందుకు తగిన శక్తి ఆమెకున్నదని నాకు తెలుసును. అంత గుండెబలమున్న మనిషి కాబట్టే అంతగా నెనరుచూపాను. కళ్ళలోకి చూస్తూ. తెప్పలువాల్చివేయకుండా ఎలాంటివిషయంపైనైనా చర్చించగల మనిషి ఆమె.

ఈచనువును అవకాశంగా తీసుకొని, ఆమెను అనుభవించాలన్న తలంపు నా కేకోశానా లేదు. అలా నన్ను, ఆమెను కూడ తేలికపరుచుకునే నైచ్యానికి నే నెన్నడూ పాల్పడలేదు.

కాని ఆమెను ప్రేమించాను.

ఆమెవద్ద ఈ అంశం దాచలేకనూపోయ్యాను.

అంతమాత్రంతో ఉక్కిరి బిక్కిరై పోయి ఆమె ముఖం తప్పించనూ లేదు. కొంప లంటుకున్నట్టు గుండెలు బాదుకోనూ లేదు.

అతి సహజంగా, అతి విచారంగా క్షమించమన్నట్టు చూచింది.

ఆమెతిరస్కారంతో నా కామెప్పై కోపమూరా లేదు. విసుగూ కలగ లేదు. ఆమె నన్ను శేలికగానూ చూడ లేదు. తప్పించుకొని పారిపోనూ లేదు.

మాలో ఒకరిపై నొకరికున్న గౌరవాదరాలు అవగింజ వాసికూడ తగ్గ లేదు.

కాని ఏదో ఒక కంచుగోడ, మాయిరువురి హృదయాల నడుమా ఆకాశమెత్తున లేచి నిల్చున్నదని, అప్పుడే ఇద్దరమూ గ్రహించాము. ఇది మమ్ములను వేఱుపఱచ లేదు. ప్రేమికులనుగా మాత్రమే అది వేఱుచేయగల్గినది. ఇదికూడ తాత్కాలికమో శాశ్వతమో చెప్ప లేను. ఏనాడో ఆ కంచుగోడ ఉల్లిపొరలా తేలిపోవచ్చును, చైనాగోడలా నిలిచిపోవచ్చును.

ఎప్పటి మాటో ఎందుకు? ఇప్పటికే మ్యాటకు నాలో భరించ లేని ఒక యాతన భగ్గుమని మండుకొన్నది. ఆ మంటల నార్పగల మనిషి ఆమె ఒక్కతే. నా క్షా శక్తి ఇక లేదు.

ఈ గుండెబరువును మోయ లేకే మీముందు నా సమగ్రకథనం వినిపించాలని కూచున్నాను. రచనా పాటవమో,

రసనా నైదగ్ధ్యమో వెలువరించే ప్రయత్న మిందులో ఇసుమం తయినా లేదు. నా హృదయకుహరంలోని చీకటిమూలల్లో తల విరియబోసుకుని నాట్యంచేస్తున్న విషాద పిశాచిని మీకు చూపించడంకోసమే ఈ శ్రమ.

అందుతోపాటు నా ఆత్మవిమర్శనంకూడ కొంత జరిగి తీరుతుంది కదా! తద్వారా నా ఆవేదనలోని అంతరాంతరాలలో ఏవిధమైన కాలుష్యమున్నా కనిపించవచ్చు. అప్పుడు దానిని క్షాళితం చేసుకోగలుగుతానేమోననికూడ ఆశ.

2

ఆకస్మికంగా మేము కలుసుకున్నాము. ఒకచోటనే మేము పదేపదే కలుసుకోవలసివచ్చేది.

ఆమెను ప్రత్యేకించి చూడకుండానే కొన్ని నెలలు గడిపాను. ఆమె అస్తిత్వాన్నే నేను గుర్తించలేదు. ఆడవాళ్ళను గుర్తించే అలవాటు తప్పిపోయి అప్పటికే చాలకాలమయింది. అందులో ధనిక కుటుంబాలకు చెందిననూ స్త్రీలంటే నా కసలు బహుమతి లేదు.

స్త్రీలంటే కేవలం యంత్రాలని కాని, అధములనికాని, వంచకులనికాని, చాందసంగా భావించేవాడినికాను. కాని ఈ ఉన్నతవర్గీయుల మనుకునే స్త్రీలప్రవర్తనలోవున్న కృత్రిమత చూచిచూచి విసిగి ఒక విధమైన వుపేక్షా, ఔదాసీన్యమూ నాలో నేసుకొన్నవి.

కార్మికులలోనూ, పేదరైతులలోను స్త్రీ మగవానికి సహచారిణి. వారంటే నా కెంతో గౌరవ ప్రతిపత్తులున్నవి. వారు బొమ్మలుకారు, మనుషులు

అలాగే దేశంకోసం, ప్రజలకోసం. ఒక వున్నతాశయంకోసం పనిచేసిన - చేస్తున్న మహాశిలపై నాకు బహుమానాదరాలున్నవి. కాని ఈ పనులేవో విలాసంగా గాక జీవిత పరమాశయంగా వుండాలన్నదే నా ఆశ.

మరి జన్మతఃమాత్రమే వున్నత కుటుంబాలకు చెంది, సీతాకోకచిలుకల్లా సింగారించుకోడమే, విలాసాలతో, వినోదాలతో కాలక్షేపంచెయ్యడమే, తమ చాతురితో మగపురుగుల మనసులకు గిలిగింతలు పెట్టడమే జీవితావధిగా భావించుకునేవాళ్ళంటే నాకు అసహ్యం.

ఈ జాతిలో చదువుకుంటారు - డబ్బున్నది కాబట్టి. లేదా చదివింపబడతారు. పనీపాటా లేదు కాబట్టి మరికొన్ని నాటకాలో, నవలలోకూడ చదువుతారు. బొమ్మల పత్రికలు చూస్తారు.

అభిరుచివున్నా లేకపోయినా నాటకాలకూ, నాట్యాలకూ, పాటకచ్చేరీలకు వెడతారు. విధిగా కొంత బలవంతపు సంగీతం కూడ నేర్చుకోవచ్చు. కులాసాగా పదిమంది మిత్రులతో కాలం గడిపేందుకు సినీమాలకు పోతారు.

వీ టన్నిటిమూలంగా పదిమంది డైరెక్టర్లూ, గాయకులూ, పదిమంది నటులూ, కొద్దిమందికి పదిమంది రచయితలూ, కవులూ కనీసం పేరుతోనైనా పరిచితులయివుంటారు.

ఆస్కారున్నైట్లు అన్నట్టు కళలపైకాదు కళాకారులపైనే వీరి కభిమానం.

సహజంగా ధనానికున్న పలుకుబడికొద్దీ కొంత నాగరిక తాచ్ఛాయ వీరిపై పడితీరుతుంది. విందులలో వినోదాలలో పదిమందితో పిచ్చాపాటీ మాట్లాడాలి కాబట్టి కొన్ని మర్యాదలూ, అలవాట్లూ పట్టుపడుతాయి. తియ్యగా నవ్వడం, శ్రావ్యంగా మాట్లాడ్డం, కమ్మగా పలుకరించడం, ఆదరం వుట్టి పడుతున్నట్టు కళ్ళు విప్పడం నేర్చుకుంటారు. కొందరికి బుద్ధి పూర్వకంగాను, కొందరికి పరిస్థితుల ప్రాబల్యంవల్లనూ ఇవి అలవడుతవి. కాని వీని లోతుల్లో ఏదో కృత్రిమత, శుష్కత్వం తొంగిచూస్తూనే వుంటుంది.

వీరి సంస్కారం గొంతు దిగి వెళ్ళదు. వీరి తల త్వర త్వరగా పనిచెయ్యదు. వీరి గుండె పటపటా కొట్టుకోదు. తల పగులగొట్టుకొనే సమస్యలు వీరి కుండవు. గుండె చీల్చే ఆవేదనలు వీరిజోలికి పోవు. లేదా వీరు వానిజోలికి పోరు.

ఏ తోడి వనిత ఏటుపోటు మాటలకో, ఏ సాటి అమ్మాయి విలాసవిచ్ఛిత్తిని చూచో, ఏ విందులోని మిత్రుల వుపేక్షాభావాన్ని చూచో మనసు చెడి విషాదాక్రాంతలు కావచ్చు. అసలు గుండెలు కుళ్ళిపోజేసే నిజమైన జీవిత సమస్యలు వీరు గుర్తించరు. సుఖాపేక్ష తీరితే ఎలాంటి భావ భ్రమణాన్నైనా వీరు సరిపెట్టుకోగలరు.

ప్రేమ భంగాలలాంటివి, ప్రియవియుక్తులలాంటివి, ఈ జాతిలోనే కనిపించవని నే ననను. అవి ప్రేమభంగాలుగా కాక

చెడిన బేరాలుగామాత్రమే వీరు చూస్తా రంటాను. వీరి అభిమానం దెబ్బతింటుందికాని, వీరి గుండెలో కుంపటిరగులుకోదు. రగిలినా త్వరగా చల్లబడిపోరుకుంటుంది.

వుదయమే కాలకృత్యాలు నిర్వర్తించుకొని, వుపహారానంతరం మెత్తని పరుపున పడుకొని గబాలున వెక్కి వెక్కి ఒక వియుక్తాంగన విలపించవచ్చును. కాని అప్పుడుకూడ ఎవరు చూచిపోతారో అన్న ఆందోళన, చీర మడతలు చెడుతాయేమోనన్న కలవరపాటు వారిలో మేలుకొనే వుంటుంది. కన్నీళ్ళతో వారి వేదన కారిపోతుంది. వెంటనే వచ్చిన మరొక మిత్రునితోనో. మిత్రురాలితోనో అతి సహజంగా వీరు సరసాలాడగలరు. వారివెంట ఏ విలాస ప్రదర్శనకో వెళ్ళగలరు. ఆనందించగలరు కూడ.

తమపై ప్రేమతో ఏ యువకుడో పడిచావడం చూచి వీరు గర్విస్తారు. కాని ఎవరికోసమూ తాము చచ్చేందుకు ఒప్పుకోరు.

రెండుచేతులా జీవితంలోని చేవగల ఆనందాన్నీ అనుభవించ లేరు. ముష్టివేదనూ మూర్కొన లేరు. లోతుల్లోకి చూస్తే వీరికి కళ్ళు తిరుగుతాయి. వున్నత పథాలలోకి ఎగిరితే వీరికి ఊపిరాడదు.

జీవిత చక్రాన్ని వీరు నడపరు. జీవితం నడుస్తుంటే వీరు దాన్నిపై కదలక మెదలక కళ్ళు మిటకరిస్తూ కూచొని తాము నడుస్తున్నా మనుకుంటారు.

ఇలాంటి వర్గానికే చెందిన ఈమెనుకూడ నేను నిదే

భావంతోనే చూచివుంటాను ఉపేక్షతో కనులు మరల్చుకుని వుంటాను. కాబట్టే ఒక్కసారి పలుకరించినపాపాన పోలేదు. నన్ను పలకరించవలసిన అగత్యం ఆమె కసలే లేదు.

ఆమె నన్నొక అమాయకుడుగానో, అనాగరికుడుగానో, చాందసుడుగనో భావించివుంటుందేమో నాకు తెలీదు

అప్పటికి యింతే.

యిలా కొన్ని నెలలు గడిచాయి.

ఆమె కనబడుతూనే వున్నది. ఇతరమిత్రులతో పాటు మాట్లాడుతూనే వున్నది. అడపా దడపా ఆమె నిర్మల మందహాసాన్నో, కలస్వనాన్నో వింటూనే వున్నాను. కాని, ముఖాముఖీ సంభాషణకాని, కనీసం చూచుకోవడం కాని లేకుండా కాలంగడిచింది. ఏమైనప్పటికీ ఆమె అంత తేలికైన మనిషికాదని మాత్రం నాలో లోపల ఏదో ఒక భావ చ్ఛాయ నాకు తెలీకనే పాదుకొన్నదేమో చెప్పలేను.

3

"ఎంత గొప్ప వుపన్యాసం"

"ఆయనన్న ప్రతిఒక్కమాటా నిజం."

అప్పుడప్పుడే వినివచ్చిన ఒక వేదాంతోపన్యాసాన్ని గూర్చి చర్చిస్తున్నారు. — ఆమే, ఆమె మిత్రులూ.

"జీవితంలో మనం చేయగలదేమీ లేదు. నిర్వికారులమై, నిర్మమత్వంతో సాక్షిభూతులుగా వుంటమే మన కర్తవ్యం" అన్నారొకరు.

"అలా అయితే మనం చేయవలసినదేమిటి? ప్రపంచం నాశనమైపోతున్నా చూస్తూ కూచునేందుకు మనం వేదాంతులం కానక్కరలేదు. భయంతోనూ, సుఖాపేక్షతోనూ మనం చేస్తున్న పనే అది." అన్నదామె.

ఈ గుంపులో ఆమాత్రం మాటలన్నవారెవరా అని తలయెత్తి చూచాను. అప్పుడే ఆమె ముఖం స్పష్టంగా మొట్టమొదటిసారి చూచాను. చాల ప్రసన్నంగా, నిష్కల్మషంగా కనిపించింది.

చక్కని ముక్కూ, సోగ కళ్ళూ, నవ్వులొలికే పెదవులూ, తీర్చి దిద్దినట్టున్న గొంతుకా, విశాలమైన నుదురూ.

"మీ అభిప్రాయమేమిటి?" అన్నట్టు నా కళ్ళలోకి చూచింది - తొలిసారిగా.

నాకిలాంటి చర్చలలో పాల్గొనే అలవాటు లేదు. సుఖజీవనుల శుష్కచర్చ లెందుకూ పనికిరావని ఎన్నడో తెల్సుకున్నాను. అయినప్పటికి ఆమెతో ఏకీభవిస్తున్నట్టు తల పంకించాను. పొడిమాటలతో-వుపేక్షా ఔదాసీన్యాలు, ప్రపంచం తమవరకు బాగున్నదనుకొన్నవారిలో మాత్రమే కనిపిస్తాయని, నిజంగా లోకం పట్టాలు తప్పి నడుస్తున్నదని గ్రహించిన ప్రతి మనిషీ దానిని దిద్దే బాధ్యత తనకుకూడ కొంత కలదని గ్రహించుతాడని చెప్పాను. నిరపేక్ష, నిర్మమత్వం పరబాధాసహనానికి కాక, తన సుఖలాలసతను దెబ్బకొట్టేందుకు మాత్రమే వుపయోగించాలని అన్నాను-మిగతవారివేపు తిరిగి.

అదే మా మొట్టమొదటి సంభాషణ.

ఆ క్షణంలోనే మా యిద్దరిలోనూ ఒకరి పై నొకరికి ఒక విధమైన బహుమానం, ఆదరం యేర్పడినవి. అవి నేటిదాక చెక్కు చెదర లేదు.

తత్వశాస్త్రం జీవితంలో అవసరమైన భాగం కాదు; నానా కశ్మలాలతో బతుకుతూన్నవారు, ఒక పూట విన్నంత మాత్రంతో పాపప్రక్షాళనం చేయగల సాధనం అని భావించే అంధవిశ్వాసాన్నికూడనూ ఎదుర్కోవడం మంచిదన్న భావం నా కేర్పడింది. ఆ చర్చ ఆ రోజుతో ఆగిపోక మరికొన్ని రోజులు సాగనివ్వవలసివచ్చింది.

ఇక తర్వాత జీవితమంటే ఏమిటి? ప్రపంచంలో ఈ దుఃఖ దారిద్ర్యాలకు వివిధ తాత్వికులు చూపే తరుణోపాయా లేమిటి? అనే అంశంపై ఆమెతో చర్చించసాగాను.

ఆమె అతి సుఖభూయిష్టమైన జీవనం తప్ప కష్టజీవుల బతుకుచెడు నేమాత్రం యెరుగదు. పేదతనాన్ని గూర్చి, బతుకు బరువునుగూర్చి ఆమె కేదైనా తెలిసివుంటే అది ఒక పుస్తకాల ద్వారా మాత్రమే.

పుస్తకాలద్వారా మనం క్షుణ్ణంగా జీవితాన్ని తెలుసుకో లేము. ఎంత గొప్పకవి వ్రాసిన జీవిత సమస్యనైనా మనం వింటున్నప్పుడో, చదువుతున్నప్పుడో బాగా బాధపడ్డం జరగవచ్చు. కాని దాని పదును మన కా సమస్యతో వున్న యదార్థ సంబంధాన్నిబట్టి ఎక్కువగా ఆధారపడివుంటుంది. అన్ని సమస్యలూ - అందరినీ కదపలేవు.

అట్లని పైవర్గాలవారు దరిద్రాన్ని, బాధామయ గాథలను భ్రాంతిగా అర్థం చేసుకోరని కాని, వానికి గురియయినవారిపై సానుభూతి చూపరని కాని నేననడం లేదు. కాని వారి జ్ఞానం కాని, అనుభూతి కాని గుండెలలో రక్తంలో ఒక భాగమైపోదు. ఒక సినిమాలో నాయకుడో నాయకురాలో మహాపదలో నున్నప్పుడు సామాజికులలో కొందరి కళ్ళు తడి కావచ్చు కాని, ఆ తడి మందమలయానిలస్పర్శకే ఎండిపోతుంది. తాము అందులో భాగకులు కామని, ఇదొక గాథ అని వారు స్పష్టంగా గుర్తించుతారు. కాబట్టి ఆ బాధా దర్శనంలో వారికొక విధమైన ఆనందం కలుగుతుంది. కాని కసి కలగదు.

నేటి దగ్ధజీవితాన్ని బాగుపరిచేందుకు పేదలపై బాధిత ప్రజాకోటిపై సానుభూతి సద్భావాలు చాలవు. ఈ పాడుబ్రతుకునకు కారణభూతులైన వారిపై పరిస్థితులపై తీవ్రవిద్వేషం, పచ్చికసి రోమకోమానికీ వ్యాపించాలి. దుర్భర పరిస్థితులపై తీవ్రమైన అసహ్యం నరనరాల్లోకి ప్రాకిపోవాలి. పైవర్గంపై అసూయ కాదు. ద్వేషం కలగాలి. తాను ఆ వర్గంలో ఒక భాగంగా వున్నప్పుడు, తాము అందుకు సిగ్గుపడిపోవాలి. ఆ కశ్మలంనుండి మానసికంగా విడిపోయేందుకు తీవ్ర కృషి చేయాలి. ఇది ఏ నూటికొక్కరికో తప్ప అలవికాని తలకుమించిన పని.

ఆమె సద్భావమో దయార్ద్రహృదయమో కూడ 'అయ్యో పాపం!' అన్నమాట కంటే కించిత్తుకూడ పైకిపోవునని కాదు. కాబట్టి ఈ శుష్క వేదాంత చర్చలు, మన ప్రతిభా

నైశిత్యాన్ని ప్రదర్శించడంకోసం తప్ప దమ్మిడీకి పనికిరానప్పుడు వాని జోలికి వెళ్ళడం వట్టి దండుగ అనిపించేది.

ఆ మాట నొకసారి స్పష్టంగా చెప్పివేశాను. ఆమె చాల బాధపడ్డది. అసలు సమస్యలేవో తెలియనప్పుడు, వానిని విడమరచుటకు ప్రయత్నిస్తామా లేదా అన్న భావంపై తాను చెప్పగలిగిన దేమీా లేదన్నది. తన కింతవరకు తెలిసిన భావ ప్రపంచం చాల సంకుచితమైనదని, అజ్ఞానంలో ఉన్న శుష్కానందం తప్ప తనకు మఱొకటి తెలియదని ఆమె నొచ్చుకున్నది. అంతమాత్రంతో తనకు జిజ్ఞాసే లేదనుకోవడం సరి కాదని, ఎంతో ఆతురతతో నూతన దృక్పథాలను నూతన భావాలను గ్రహించుకోవాలన్న ఆసక్తిని కనబరచినది.

లెనిన్ ఒకసారి అన్నాడు–*There is no thormometer for sincirity'* అని. అంతేకాక ఒకప్పుడు ప్రాథమిక దశలోని కేవల పరిజ్ఞానేచ్ఛ కూడ. తర్వాత కార్యప్రవణతాసాధనంగా మారడం కూడా నే నెరుగుదును.

ప్రజా సేవనాప్రపంచంలోని కనేక దారు లున్నవి. ఒకొకమా రొక మార్గంగుండా లోనికి ప్రవేశించుతారు.

ఏదో ఒక సంఘటనలోని దౌష్ట్యాన్ని చూసి ఓర్పుతో లేక రంగంలోకి దుమికి, తర్వాత అలాగే నిలబడిన వీరు లెందరో ఉన్నారు.

జ్ఞానేచ్ఛతో పుస్తకాలు చదివి, పాడు బతుకుపై రోసి ప్రజా సేవలోనికి దూరినవారున్నారు.

పరిస్థితుల ప్రతీకారపరత్వముతో బతుకు బద్ధులై, విరక్తితో లోకసేవకు పూనుకునేవారున్నారు.

ఇక డాబు, డంబం, నటనలకోసం వచ్చే వారూ కొల్లలుగా ఉండనే వున్నారు.

ఇలాంటప్పుడు ఒక మెత్తనిగుండె కనిపించినప్పుడు, సంధిలోని కుళ్లును చూపి కొంత ఆర్ద్రితచేయడంలో నష్టమేమున్న దనిపించడం పరిపాటి. ఆ దృష్టితోనే వివిధ సమస్యలపై ఆధునికుల దృక్పథమేమిటో చెబుతూవచ్చాను. మన మనస్సు, మన దృష్టి, మనప్రవర్తన ఎలా మన సంప్రదాయ సిద్ధనైతిక ధోరణులవల్ల ఏర్పడినవో ఎప్పటి కప్పుడు వివరిస్తూవచ్చాను.

నీతి, నియమం, మంచీ చెడ్డ వగైరా మాట లన్నిటిని మన మేమాత్రం ఏ చికిత్స లేకుండా ఎలా చిలుకలలా వల్లెవేస్తామో - ఆ మాట లన్నీ కాలపరిస్థితుల ప్రాబల్యం వల్ల ఎలా మారుతాయో గ్రహించినవారు చాల తక్కువ.

ఒక సునిర్దిష్టమైన తాత్త్వికదృక్పథం లేకుండా, జీవితంలో ఒక నిశ్చిత ప్రయోజనం లేకుండా, చావలేక బతకడం, బతకలేక చావడం చాలమంది చేస్తున్న పని.

'మనదీ ఒక బతుకేనా'

సందులలో పందులవలె'

అంటూ చెబుతున్నప్పు డామె ఏదో ఒక నూతన సత్యం కనబడుతూన్నట్టు విప్పారిన కళ్ళతో విస్తుపోయి చూచేది.

ఆమె పూర్తిగా ఇలాంటి నూతన దృక్పథానికి అపరిచితురాలు. కాని ఈ దుడుసూ దూకుడూ గల భావాల నెంతో

సౌమనస్యంతో వినగలుగుతున్నది. వాటిని అర్థంచేసుకునేందుకై ప్రయత్నిస్తున్నది. సుఖజీవనుల, పరాన్నభుక్కుల బ్రతుకుపై ఒకవిధమైన అసహ్యం కాకున్నా – ఏదో అసంతృప్తి ఆమెలో బయలుదేరుతున్నట్టు గుర్తించాను.

ఆ అసంతృప్తి నిరాశకు దారితీయునదికాక, మరింత తీవ్రభావంగా మారి కార్యప్రేరకమయ్యేట్టు చేయాలని కలలుగన్నాను.

ఆమెతో ఈ చర్చలు జరుపుతున్నప్పుడు నాలో ఏ విధమైన హృదయస్పందనంకాని కలుగలేదు. ఆమె నొక యువతినిగా కాక, మానవమాత్రురాలినిగా మాత్రమే చూస్తూ వచ్చాను. చెబుతున్న మాటలలోని అంతరాంతరాలలోని చూస్తున్నట్టుగా ఆమె ఎంతో అత్యాసక్తితో చెవుల నప్పగించి వింటుండేది. నేనేదో ప్రవాహధోరణిలో, అత్యావేశంతో చెప్పుకునిపోతూండేవాడిని. తుప్పుపట్టిన సంఘవ్యవస్థ నా యెదుట నాట్యం చేస్తుండేదే కాని, ఆమె ముఖభంగిమ నా కళ్ళకు కన్పించేదేకాదు.

ఇందులో ఏవిధమైన మమతకుకాని, చనువుకుగాని అవకాశమూలేదు, ఆస్కారమూలేదు.

ఏమైనా ఆమె నిల్చిన నీటిమడుగు జీవితంలో రాళ్ళు వేసి కదిపాను. అందులో చిలువలు పలవలుగా రేగుతున్న అలలను చూచాను. ఆ నీ రేదో శుభ్రమైన గాలికోసం, సంచలనంకోసం, కొత్త వాతావరణంకోసం ఎక్కడికో పారిపోవా లన్నట్టు అత్యాకులసంభరితమైనది.

4

ఈ చర్చల సందర్భంలోనే నే ననేక ప్రపంచ ప్రముఖ రచయితల రచనలలోనుంచి కొన్ని ఉదాహరణ లివ్వసాగాను. సామాన్యంగా ఏదో సిద్ధాంత ప్రవచనాలకన్న, జీవితంలోని లోతుల్లో ఈ సిద్ధాంతా లెలా పెనవేసుకొని విషం కక్కుతున్నవో చూపే సాహిత్యరచనలు కొత్తవారిలో ఆలోచనలు రేపుతాయి.

ఆసందర్భంలోనే ఆమె దాదాపు ఆంగ్ల సారస్వతంలోని ప్రముఖ రచనలను చాలావరకు చదివినదని తెలుసుకొన్నాను. కాని వానిని నవలలుగానో కథలుగానో తప్పితే, అవి జీవన ప్రతిబింబాలుగాగాని, జీవన మార్గదర్శనాలుగాగాని ఆమె యెన్నడూ చూడలేదు. అందులోనూ మానసిక పరిణామాదులను వివరించే రచనలుగాక, సంఘటన లెక్కువగా గల పుస్తకా లామె యెక్కువగా చదివినది.

ఆ పుస్తకం బాగుంది—లేదా నచ్చింది. నచ్చలేదు—అనితప్ప ఆమె మరింకే విమర్శననూ ఇవ్వలేకపోయేది. కాని ఈమె చదువంతా వ్యర్థం కా వీలులేదుకదా. వివిధ మనస్తత్త్వాలను శాస్త్ర ఔదార్యంతో గమనించగలశక్తి, లోకం ఇంటిలోనున్నంత హాయిగా లేదన్న పరిజ్ఞానం, సుఖమంటే ఏమిటో పేరుకూడ వినని కోట్లకొలది ప్రజలు ప్రపంచంలో ఉన్నారన్నంతవరకు విజ్ఞానం ఆమె కున్నది.

వానితోబాటు, కొందరు ప్రముఖ రచయితల పుస్తకాల నీ చర్చల పునాదిపై చదివింపజేశాను. చదివినతర్వాత వానిపై ఆమెను క్రుచ్చిక్రుచ్చి ప్రశ్నలువేసి చాల అయువు పట్టులపై ఆలోచించేటట్టుగాకూడ చేశాను.

తుర్గెనేవ్ వ్రాసిన 'బీటభూమి' (వర్జిన్ సాయిల్) నొక సారి చదవమని ఇచ్చాను. జారిస్టు రష్యాలోని సంఘంలోని కుళ్ళును తొలగించేందుకై పూనుకున్న ఉన్నతవర్గానికి చెందిన ఒక యువకుని, యువతిని—వారి కార్య, కష్టపరంపరలను చదివింది.

ఆమె కళ్ళలో ఏదో క్రొత్త వెలుగు కనిపించింది. ఇదెంతో జీవితానికి దగ్గరగానున్నదని, ఇందులోని పాత్ర లెక్కడివారో కాక, అంచుపొంచులలో తిరుగుతున్నవారా అనిపిస్తుందని ఏదో లోకానికి చేయజాలని బతుకు బరువుదండుగనీ లక్షమాటలన్నది. ఎన్నడూ రెండుమాటల కెక్కువ ఏ పుస్తకంమీదకూడ చెప్పని యీమెతో ఇలా అనిపించిన దా నవల. కాని ఈ ఉత్సాహ మామెలో ఎలా క్రియారూపం తాలుస్తుందా అని ఆలోచించాను. కాని నాకేమీ అంతు పట్టలేదు.

తన మనస్సుకు చెందిన ఏవో వికారాలైతే సమస్యను తెలుసుకుంటే చాలునంటారు. ఆ సమస్యాపరిజ్ఞానమే పరిష్కారక మవుతుందంటారు. కాని ప్రపంచసమస్య లలాంటివికావు. అవి తెలుసుకున్నంతమాత్రంతో విడిపోవు. వాటినిగురించి వ్రాసినా, చదివినా, ఉపన్యసించినా పరిష్కారంకావు. వాటిని

విషదీసేందుకు పోరాడాలి. ఎంతో తెగించి ముందుకు నడవాలి. ఎంతో త్యాగం చెయ్యాలి. ఎన్ని సుఖాలో వదులుకోవాలి.

ఇన్ని చర్చలలోకూడ మామధ్య, ఒక్క వ్యక్తిగత విషయానికికూడ స్థానం చిక్కలేదు. ఆ సంగతు లసలు జ్ఞాపకానికి వచ్చేవేకావు. నిజానికి ఆమె సగంపేరూ, కుటుంబం పేరూ తప్పితే ఇంతదాకా నా కింకే వివరమూ తెలియదంటే నవ్వకండి.

నాదో విచిత్రప్రకృతి. ఎక్కడికక్కడే నా జిజ్ఞాస, ఎక్కడికక్కడే నా సద్భావమూ, స్నేహమూ, ద్వేషమూ, అసహ్యమూకూడ. ఒకమనిషి నెందుకుగా మనం తెలుసుకున్నామో అంతే. వారి పుట్టుపూర్వోత్తరాలు మనకెందుకనిపిస్తుంది. అలాగే ఒక మనిషి ఒకపని చేసినప్పుడు సద్భావమో, దుర్భావమో కలుగవచ్చు. అంతే—అంతమాత్రంతో ఆ ప్రాణినే పరమపాతకునిగా నేను పరిగణించను. అందుకు ఋజువులకోసం ప్రాకులాడను. స్నేహమున్నంతమాత్రంతో వారు చేసేవన్నీ మంచిపనులనీ తలంపను.

నేటి విషమసమాజంలోని, అర్థంలేని పరిస్థితులలో ఏ మనిషికూడ అచ్చుగుద్దినట్లు ఒకానొక రూపంతో మనకు కనిపించడు. మానవప్రకృతి అతి విచిత్రమైనది. లక్షరూపాయలతో, లక్ష సంఘటనలలో, లక్షపరిస్థితులలో ద్యోతకమవుతూంటుంది. అనవసరంగా ప్రతి మనిషినీ సమగ్రంగా తెలుసుకొనేందుకై ప్రాకులాడి, ఏదో కొంత అర్థార్థ పరిచయంతో కొన్ని నిర్ణయాలకురావడం, అవి ఆఖరున కేవలం కొన్ని

ప్రెజుడిసెస్‌గామాత్రమే మిగలడంవల్ల చాల బాధ లున్నవి. అవి ఇతరులకు కాక మనకే నష్టం కలిగిస్తాయి.

నే నొకరిని వెధవ అనుకున్నా, వంచకుడనుకున్నా అతని కందువల్ల వచ్చేనష్టం చాల తక్కువ. కాని నే నా వెధవతనం గట్టిగా తెలుసుకునేందుకు, అతనేదైనా మంచిపని చేశాడంటే, అందులో ఏదో ఆంతర్యమున్నదని దాన్ని తెలుసుకునేందుకు తల పగులగొట్టుకోవడంలో నేను పడవలసిన బాధ నరకమంత భయంకరమైనది. కాబట్టే నే నెన్నడూ ఆ జోలికి పోను.

నా పరిచితులలో కేవలం రాజకీయ సేవకులుగా, సాహిత్యపిపాసువులుగా, రచయితలుగా, కళాకారులుగా మెత్తనివారుగా ఇలా ఏదో ఒకరూపంలో మాత్రమే తెలిసినవా రున్నారు. వారి నా యా రూపాలలోమాత్రమే చూస్తాను. అంతకు లోతు కెన్నడూ పోను.

ఇక నైతికంగా ఏ స్నేహితునిగాని, పరిచితునిగాని నేను విలువగట్టి అధికప్రసంగానికి వెళ్ళనేవెళ్ళను. అందుకు నాకు హక్కుగాని, అధికారంగాని, సమర్థతగాని లేదని నేను బాగా యెఱుగుదును.

వీటన్నిటిమూలంగా ఆమె నొక జిజ్ఞాసగల మనిషిగా మాత్రమే నే నింతవరకూ చూస్తూవచ్చాను.

ఒక్కతూరిమట్టుకు ఇలాంటి చర్చల సందర్భంలోనే ఏదో వచ్చింది. మనదేశ స్వాతంత్రసంగ్రామచరిత్రలో జరిగిన

సంఘటననుగూర్చి తనకు తెలియదన్నది. ఏ స్వాతంత్ర్యోద్యమాల లోనో, ఏ సంవత్సరమో, ఏ రాజకీయ సంఘటనో జరిగిందని చెప్పగలవుగాని, ఈమాత్రం చరిత్రనే తెలుసుకోలేకపోతే ఎలా అని ఏదో చెప్పిపొడిచాను. ఆ సంఘటన దేశమంతా కదిపిందిగదా—మా కాలేజిలోని పిల్లలు కొందరైనా జండాలు పట్టుకొని బజార్లలో పడిఉంటారుకదా – నీవామాత్రమైనా చేయలేదా అన్నాను.

అప్పుడే విచారంతో అన్నది—"నేను దేశానికిగాని, ప్రజలకుగాని, ఉద్యమాలకుగాని చేసిన దేమిటి? జనాభా సంఖ్యకు కొంత చేర్చడంతప్ప నే చేసినపని మరొకటిలేదు." ఈమాటలవెనుక ఎంత పశ్చాత్తాపం రగులుకొంటున్నదో, ఆమె శాంత సుఖమయజీవితంలో ఎలా ఒక నిష్పూరవ్వ పడి నదో స్పష్టంగా నేను చూడగలిగాను.

నన్నుగురించి ఆమెకు తెలిసిన దంతకంటె చాల తక్కువనుకుంటాను. ఏదో కొంపలంటుకొనిపోతున్నాయనీ గుండెలు కుళ్లిపోయేట్టు బాధపడుతున్న అమాయకుడనో, కావలిస్తే అందుకై ఏదో చేస్తున్న విచిత్రవ్యక్తిననో తప్ప ఆమె కొక్క అక్షరం నా చరిత్ర తెలియదు. అప్పటప్పటి చర్చలలో సంభాషణలలోని ప్రస్తావనలమూలంగా దేశస్వాతం త్ర్యపోరాటంలో నేనుసైతం ప్రపంచాగ్నికి సమిధ నొక్కటి ఆహుతిచ్చాను, అని తెలిసివుంటే వుండవచ్చును. అంతకంటె ఎక్కువగా తెలుసుకునేందుకుకూడ ఆమె ప్రయత్నించినట్టు కనిపించదు.

ఇలాంటి సాత్త్విక పరిజ్ఞానంతోనే మాలో ఏదో ఒక సన్నిహితత్వం ఏర్పడింది. ఆమె మనం స్నేహితులమనేది గాని, నే ననుకోలేదు. ఇదొకసన్నిహిత పరిచయంగామాత్రమే తలంచేవాడిని. మాటలాడినవారల్లా స్నేహితులనుకోవడం ఆమాట విలువను పోగొట్టడమేనని నా దృష్టి.

5

ఓ భావకవి మంచిపద్యం వింటున్నప్పుడు, ఓ ప్రాతచిత్తరువును చూస్తున్నప్పుడు, ఓ త్యాగరాయకృతి వింటున్నప్పుడు ఏదో హాయిగా ఉంటుంది. కాని అందులో ఏవిధమైన అశాంతిగాని, ఆందోళనగాని, ఆవేదనగాని ప్రకోపింపవు. అలాంటి నెమ్మదినిమాత్రమే ఆమెతో మాటలాడుతున్నప్పుడు అనుభవిస్తూ వచ్చాను.

ఏ మమకారమూ, స్వత్వాపేక్షా లేని కొత్తరకపు సహవాసం ఎలాంటి భావం కలిగిస్తుందో అంతమాత్రమే నాలోనూ కలిగింది. అంతకుమించి కాదు.

ఆమె ఎవరో నాకు తెలీదు. ఆమెకు మగడో ప్రియుడో వున్నాడో లేడో నాకు తెలీదు. పిల్లా జెల్లా సంసారం ఉన్నదో లేదో అసలు తెలియదు. ఆమెను కేవలం ఆమెగామాత్రమే చూచాను. ఆ చర్చనీయాంశాలలోని గభీరతను లోతుపాతులను చూడ్డంలోనే ఆమెకు నా అంతరాంతరాలలోని అశాంతిని, ఆవేదనను చూపడంలోనే, ఆమె జిజ్ఞాసను తేపడంలోనే తహతహ చూపాను.

ఆ అరగంటో, గంటో చర్చ ముగియగనే, ఆమె వెడుతున్నదా లేదా అని చూచుకునేవాడిని కాదు. ఆమె యెక్కడికి, యెలా వెడుతున్నదో నాకు తెలీదు. మిగత కాల మంతా ఎవరితో ఎలా గడుపుతుందో నే నెఱుగను. ఆమె ప్రవర్తన ఎలాంటిదో, ఎలాంటి మిత్రులా మెకున్నారో, ఎలాంటిచోట్ల ఆమె ఉంటూఉంటుందో అనే జిజ్ఞాస నాకు లేదు.

ఒకప్పు డామె నడిచివెళ్ళేది. ఒకప్పుడు బస్సులో పోయేది. ఒకప్పుడు కారులో బయలుదేరేది. ఒకప్పు డో మిత్రునితో పోయేది. మరొకప్పు డామె సహోద్యోగులో, సహానువర్తులో వెంట నడిచేవారు. ఒకాయనమాత్రం పదే పదే ఆమెతో కనిపిస్తూండేవాడు. అతి సన్నిహితంగా వారు మెలగేవా రనుకుంటాను.

మరి ఆమె ఏ ప్రశ్నతోనో తయారయ్యేవరకు, ఆమె అస్తిత్వాన్నే మఱచిపోయేవాడిని. అట్లని ఆమెయెడ ఉపేక్ష భావమూలేదు! ఆమె కనిపిస్తే సంతోషించేవాడినే కాని, ఆమె కనిపించకపోతే కించపడేవాడిని కాదు.

కాని అన్యోన్యం మేము క్రమంగా స్నేహితులవుతూ వస్తున్నాము. నే నేదో పనిమీద ఉన్నట్టయితే ఆమె 'ఏమి టండీ' అని పలకరించేది. ఒక్కసారి పరధ్యానంలోనుండి తెప్పరిల్లుకొని 'ఏమి' టనగా 'ఆ ఊరికనే, మీ పని చెడగొడ దామని' అనేది. నేనూ ఆమె ఏదో తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నప్పు డలాగే కదిపేవాడిని.

నే నేవో విషణ్ణంగా కనిపిస్తే ఆమె నవ్వించేందు కెంతో ప్రయత్నించేది. కారణ మేమిటో కనుక్కోవాలని తాపత్రయపడేది. ఆమెమాత్రం ఎల్లప్పుడూ నవ్వుతూ తుళ్లుతూనే ఉండేది.

అప్పుడప్పుడు తన సొంతవిషయాలు చెప్పాలనుకునేది. పాపం ఏం చెబుతుంది – మా చెల్లెళ్లు గురువారం వచ్చేరు – శనివారం వెడతారు–మేము నిన్నటిరాత్రి వుడ్ లాండ్సులో పార్టీ చేసుకున్నాం–దీపా లారిపోయాయి – కొవ్వొత్తులు వెలిగించుకోవలసివచ్చింది. అందొకసారి "There is something romantic about it." అన్నాను వ్యంగ్యంగా – ఇక అలాంటిమాటలు చెప్పడం మానివేసింది.

ఏదో ఒకవిషయంపై తప్ప ఇలాంటి సంభాషణకు మామధ్య ఎన్నడూ అవకాశం కనిపించేది కాదు. కాని సాంఘికసమస్యలపైగాని, తాత్త్వికసమస్యలపైగాని మాట్లాడు తున్నప్పటికి జీవితంలోనుంచి చాలా ఉదాహరణ లిచ్చేవాడిని. అలాంటప్పుడు కొన్ని తెలిసిన సంగతులు చెప్పవలసివచ్చేది. ఇవన్నీ మీ కెలా తెలుసునని ఒకసారి చాల అమాయికంగా అడిగింది. పుస్తకాలతో కాక జీవితంతోకూడా నాకు పరిచయ మున్నదని చెప్పాను.

అడపాదడపా కళలూ, కవిత్వం అనేవానిమీదకూడ జీవితప్రాబల్యం ఎలా పనిచేస్తుందో మాట్లాడుకునేవారం. కవిత్వం హృదయంలో అశాంతి రేపుతుందంటే ఆమె నమ్మేది కాదు. అసలు లలితకళలంటే అవేవో నిద్రపుచ్చేందుకు,

లేదా కష్టపరిసరాలనుంచి మనసును తప్పించేందుకుమాత్రమే వుద్దేశింపబడినవన్న అభిప్రాయం ఆమెకు చాల గాఢంగా ఉండేది. అసలందుకు పూర్తిగా వ్యతిరేకమైన అభిప్రాయాన్ని నేను వెల్లడించేప్పటికి 'చిత్రమైన మనిషే, ప్రతిదీ తలకిందు లుగా చెబుతారేమి' టన్నట్టు చూచేది.

సౌందర్యోజ్వలప్రకృతికూడ జోలపాడదనీ, నీ మెదడులో ఏదో అశాంతిని, కలతను రేపుతుందనీ చెప్పాను. పద్యం చదివినా, పాటవిన్నా, బొమ్మచూచినా నీ కిక ఆరోజు నిద్రపట్టరాదు. నెమ్మది ఉండరాదు. ఏదో నీ హృదయం అగాధాలలోనుంచి ఒక విస్మృతినది కలచి రేపెట్టాలి. అదే దానిలోని నైశిత్యానికి, సమగ్రతకు గీటురాయి.

నా పద్య మెవరైనా చదివితే దీనితో లోకం పాడై పోతుందనాలి! నా రచనలవల్ల యువకు లావేశపరులై పాడవుతారని, అరాచకచర్యలకు పాల్పడతారనీ అనాలి. లేదా ఈ పద్యంమూలంగా మనసులు మారి యువకు లేదో భావి స్వర్ణయుగానికి వైతాళికు . లవుతారనైనా అనాలి. ఈ రెంటిలో ఏది జరుగుతుందన్నా నా కవిత్వం చరితార్థ మయినదనుకుంటాను. కాని చదివి ఆ కాసేపూ తలవూపి తర్వాత దాని నలా మరచిపోయే ఔదాసీన్యం నేను సహించ లేను. అప్పుడు నా రచన వ్యర్థమనుకుంటాను. సిగ్గుపడతాను. పుస్తకం చదివి అబ్బ – దారుణం అని విసిరికొట్టాలి. లేదా We must do something అని వెంటనే పుస్తకాన్ని అతి సుకుమారంగా జేబులో ఉంచుకొని ఆలోచిస్తూ ఆరుబయట

కైనా వెళ్ళాలి. ఈ రెంటిలో ఏదీ చేయకుండా పుస్తకం చదివి ఆవులించి బల్లపై మట్టసంగా పెట్టి పాఠకుడు నిద్రపో యాడంటే అంతకంటె దరిద్రపుగొట్టు రచన ఇక పుట్టబోదని అర్థం.

ఈ ధోరణి విని 'నే నెంత మంచి పద్యాలనో ఇతరులు చెప్పేవి చదివాను. పద్యం పూర్తి గాకముందే నిద్రపో యేదా' న్నని చెప్పింది. కొన్ని షెల్లీ పద్యాలు గుర్తుంచి, చదివి తర్వాత చెప్పమన్నాను. మయకోవస్కీ-వరకు పోకుం డానే ఏ నిజమైన కవిఅయినా నీ మనసులో తుపాను రేపి తీరుతా డన్నాను. కాని అందుకు కొంత సంస్కారమో, ఆ సమస్యలపైనున్న తీవ్ర అభినివేశమో తప్పనిసరి అని చెప్పాను.

'I fall on the thorns of life and bleed.'

కవిహృదయవీణ కున్న తంత్రులు చాల సున్నిత మైనవి. కాబట్టి అతిస్వల్పంగా మొండిమనసులకు కనిపించేవి, అసలు కనిపించనివికూడ అతను చూస్తాడు. వానితో సంచ లితమైన అతనిగుండె తంబురఝుంకారంతో మరింత స్పష్టంగా వానిని విడదీసి మనకు భూతద్దంవేసి చూపిస్తుంది. మన మంత వరకూ చూస్తూనే, గుర్తించలేనివాని విశ్వరూపాన్ని చూచి నప్పుడు మన మొండి హృదయతంత్రులుకూడ శృతి కలుపు తాయి. 'నేను సైతం విశ్వవీణకు వెట్టిగొంతుక లిచ్చి మ్రోశాను' అని గర్వించే కవితోపాటు, 'నేనుకూడా కవివిపం చికి మొండిమనసును కలిపి ఏడ్చాను' అని పాఠకు డంటాడు

శాంతి కళలకు పరమావధికాదు. అలాగే వట్టి ఆవేశం ఉద్రిక్తతకూడ కాదు. రెంటినీ కలిపి కుచ్చిన క్రియారూప ప్రేరక నిశ్చితజ్ఞత కళల కాశయ మంటాను నేను. విప్లవకారుని మనసుకూడ శాంతియుతమే. శుష్కోద్రేకి విప్లవకారి కాలేడు. అలాగే చచ్చుసన్యాసి ప్రపంచసమస్యలకు జడిసి శాంతి శాంతి అని వేకారుతూ తాను శాంతుడనని అరణ్యాలలో దాగి అనుకోవచ్చును. శాంతి రెండు విధాలు. అశాంతిని పోగొట్టాలనే స్థితప్రజ్ఞతలోని శాంతి నిజమైనది. అశాంతి నుండి ముఖం తప్పించుకొని కృత్రిమంగా లోని కుళ్లును కప్పుకునేందుకై నల్లమందుమత్తులో నున్న శాంతి అసత్యం.

పిరికిపంద శాంతివాది కాడు. అశాంతికోసమే శాంతిని చెడగొట్టేవాడు విప్లవకారీ కాడు. లోని ఆంతర్యాన్ని కప్పిపుచ్చి మసిపూసి మారేడుగాయను చేసే పదజాలం చాల ఉన్నది. శాంతి, సత్యం, అరాచకం, అవినీతి ఈ మాటలను లక్షసార్లు ప్రతివాడూ ఉపయోగిస్తాడు. అలాగే స్వాతంత్రం, సమానత, లోకకళ్యాణం ప్రతివారూ అంటూనేఉంటారు. కాని ఒక్కరూ ఆ పదాలలోని అంతుపొంతులను, తామే విధంగా నిర్వచించుకుంటున్నామన్న పరిశీలనలోనికి వెళ్లరు. కాబట్టే ఎవరెంత మంచి పదం వాడుతున్నా రన్నదిగాక, ఎవరెలాంటి పనిని ఎందుకై చేస్తున్నా రన్న దానిపైనే మనం ఎక్కువ దృష్టి నుంచి చూస్తుండాలి.

సంప్రదాయానుగతంగా, పదేపదే విని విని కొన్ని పదాలు మనకు బాగా తెలిసిపోయినట్లుగా వినిపిస్తుంటాయి.

ఆ పదాల కర్థ మెవరైనా అడిగితే ఇంత బడుద్ధాయివేమిరా అని వెంటనే వెక్కిరిద్దా మనిపిస్తుంది. కాని కాస్త తమాయించుకొని ఆలోచిస్తే నిజంగా మనకు వాని అర్థం సరిగా తెలీదు. తెలిసినా ఒకొకరం, ఒకొక అర్థంలో వానిని ఉపయోగిస్తూనైనాఉంటాము. దేనినైనా నిర్వచనం కొద్దీ చూడాలి. నేనూ స్వతంత్రం కావాలంటాను. మరొకరూ అంటారు—కాని మే మిద్దరమూ రోజూ దెబ్బలాడవలసివస్తున్న దంటే అర్థ మేమిటి? నా స్వతంత్రం అతనికి అస్వతంత్రత—అతని స్వతంత్రం నా స్వతంత్రానికి ఉరిత్రాడు అని అర్థం. మే మిలా ఒకే పదానికి వేరువేరుగా నిర్వచనా లిచ్చుకొనేందుకు మా వైయక్తిక ప్రకృతిలో కాక సంఘంలో మాయిద్దరి స్థానాలలో ఎక్కువగా మూలకారణాలు కనిపిస్తాయి. శాస్త్రీయవిజ్ఞాన మింత పెరుగుతున్నది. మన పరిసరాలను గూర్చి, మన మనఃప్రపంచాన్నిగూర్చి ఎన్నో అపూర్వ సత్యాలు రోజూ వెల్లడవుతున్నవి. కాని ఈ సత్యాలను మన దృక్పథంలో ఎంతవరకు కలిపివేసుకోగలుగుతున్నాము. అసలు వైజ్ఞానికుల్లోకూడ తాము తారకలనుగూర్చో, చందమామనుగూర్చో, సూర్యమండలంగూర్చో కనుక్కున్న సత్యాలద్వారా తమ తాత్త్వికదృష్టి మారినదా? తమ మత విశ్వాసాలు మారినవా? లోకంలో మానవు డడుగుపెట్టి ప్రకృతితో పోరాడ్డం ఆరంభించినప్పుడు తా నేర్పర్చుకున్న భావాలే, ఇన్ని సత్యాలపరిశీలనతర్వాతకూడ అతను గుడ్డిగా ఎందు కనుకరించాలి? గ్రహణమేమిటో దుర్భిణీయంత్రాలతో

విద్యార్థులకు వివరించి, గ్రహణమోక్షణవేళలో గంగలో మునిగి పితరులకు తర్పణాదులు విడిచి సూర్యుని పట్టుకున్న రాహువుపీడ తొలగినదని సంతసంతో ప్రాచీన మానవుడు నిట్టూర్చిన మంత్రాల నెందుకు వల్లిస్తాడు?

మన శాస్త్రీయవిజ్ఞానం మన తాత్త్వికాలోచనలను, జీవనదృక్పథాలను మార్చక, అదొక శాఖగా ఇదొక నమ్మకంగా ఉన్నంతదాకా మనిషిఆలోచన సక్రమం కాలేదు. అలాంటి శాస్త్రీయ దృక్పథం కావాలి—

ఇలా లక్షల సంగతులు చెబుతూపోయేవాడిని.ఎలాంటి పారిభాషిక పదాడంబరం లేకుండా, లోకం పాడవుతోంది, బాగుపరచ రేమర్రా అని మొరపెట్టుకుంటున్న ముగ్ధహృదయ విలాపంగా కవిత్వంలా సాగివస్తున్న నా మాటలను చూచి నేనే ఒకోమారు దిగ్భ్రాంతుడ నయ్యేవాడను.

మనుష్యుల్లో కొందరు నాలుకతోను, కొందరు కలంతోను, కొందరు చేతులతోను, కొందరు తలతోను, మరి కొందరు గుండెతోను ఆలోచిస్తారు, కావచ్చును. నేను నాలుకతో ఆలోచించేవర్గంలోనివాడ ననుకుంటాను.

ఆమె ఎంత ఆసక్తితో వినే దని! ఎంత తీవ్రంగా ఆలోచించే దని! ఇతరులతో ఎంత గట్టిగ్గా వాదించేదని! ఆమె మిత్రులలో చాలామంది కీ భావాలు నాణ్యం తెలియని సరుకు. వారేవో గొర్రెదాటు మాటలతో ఈమె నెదుర్కొనేవారు. కాని ఏమైనా చెప్పనీ-'నా కెందుకో మీ మాటల్లో సత్యం-ఒక విశ్వాసం-ఒక ఆవేదన కొట్టవచ్చినట్టు కనిపిస్తుంది. వా

రెంతవరకూ ఇదేదో చెలగాటంగా భావిస్తారు గాని అభిప్రాయాల దెబ్బలాటతో జీవితసంగ్రామం సాగుతున్నదని గమనించనే గమనించరు' అని ఆమె ఒకప్పుడు నాతో అన్నది. కడకు వారితో నాయంత చక్కగా చెప్పలేకపోతున్నానని తన అశక్తతకు నొచ్చుకొనేది. కడకోసారి తన ప్రియమిత్రునితో వాదించి, అతని అజ్ఞానానికి రెచ్చిపోయి, మొండి వాదానికి జవాబివ్వలేక కోపోద్రేకంతో 'గెటవుట్' అన్నది. ఆ సంగతి నాతో చెప్పి, 'మీరయితే అలా అనివుండేవారు కాదు. కాని నా కంతకంటె మరేమీ తోచలేదు' అన్నది.

అందుకని తన మిత్రులను కొందరిని పరిచయం చేసిందికూడ. నవ్వుతూనే వారి కేదో ఘాటుగా చెప్పేవాడిని. వారిని వెర్రి వెంగళప్పలుగా చూసేవాడిని. కారణం వారు తక్కువవారని గాదు. జీవితం విలాసవస్తువుగా భావించి బ్రతుకును పాచికగా ఆడుకునేవారి భావాలేవైనా ఒకటేనన్న వుపేక్ష నాది.

ఈ వర్గంలోని మహామహులు నిన్నటిదాక దేశభక్తిని వేళాకోళం చేశారు. తెల్లదొరలకు సలాముకొట్టి ఊరేగారు. వారి కరస్పర్శ తమకే కాక తమ కుటుంబాలనీ పవిత్రంచేస్తుందని భావించారు. ఒక్క-రాత్రిలో కాంగ్రెసురాజ్యం రాగానే అయిదవజార్జి పటాల ఫ్రేములలోనే గాంధీ నెహ్రూల బొమ్మలను దోపి కొత్త మలుకులు కొట్టించారు. అదేనోటితో దేశంకోసం పోరాడిన మహావీరులకు జేజేలు పెడుతున్నారు. కాబట్టి వీరివి అభిప్రాయాలు కావు. వీరు మనుషులు కారు.

వట్టి నీడలు. నీడలతో పోట్లాడడం మూర్ఖమో అజ్ఞానమో అవుతుంది.

ఈ మా సఖ్యం క్రమంగా వ్యక్తిగత స్నేహరూపం తాల్చసాగినది. ఆమె వెడుతున్నప్పుడు కూడా కాస్త దూర మైనా వెడదామనిపించేది. కాసేపు దారిలోనే నిలబెట్టి సంభాషణ సాగదీస్తూ ఆలస్యం చేద్దామనిపించేది. ఆమె రాగానే ఎంత త్వరగా వీలయితే అంత త్వరగా మాట్లాడాలని తోచేది. విడిపోతే అదేదో దిగులుగా ఉండేది.

కాని ఈ మైత్రిలో ఏవిధమైన రాగం గాని, ఆవేశం గాని లేదు. ఆనందమొక్కటే తలమున్కలుగా కనిపించేది. ఒక్క మాతిబిగింపుకాని, ఒక్క కటుభాషణంకాని, ఒక్క చిరుకోపంకాని-నహి-అలాంటి చిలిపితనాని కిందులో చోటు లేదు.

ఏమాత్రం మేము స్త్రీ పురుష విభిన్నజాతులకు చెం దినవారమన్న జ్ఞానమే లేకుండా — అతి చనువుగా, అతిగంభీ రంగా, అత్యున్నతస్థాయిలో మెలగుతూ వచ్చాము.

ఈ ఆనందంలో నేనో మహత్తును చూచాను. ఆకా శపు టంచులలో చిత్తరువులు గీసుకొన్నాను.

కాని అంత ఆనందాన్ని చేతులార వ్రక్కలుకొట్టుకున్న నా అజ్ఞానానికి తల పగులగొట్టుకోవడం కన్న శిక్ష మరొకటి తోచడంలేదు.

6

ఆ రోజొక విందు. చాలమంది మిత్రులు చేరారు. నేనూ వెళ్ళాను. ఆమె యెంతో ఉత్సాహంతో పాల్గొంటున్నది. అందరం భోజనాలకు కూర్చోబోతున్నాము. నా ప్రక్కనే ఉన్న కుర్చీ ఖాళీగా ఉన్నది. ఆమె యెటు కూర్చోవాలా అని చూస్తున్నది. ఆ ఖాళీస్థలం చూపి ఆమెను కూచోమన్నాను. మే మిద్దరమూ చాల స్నేహంగా ఉంటామని అక్కడున్న వారందరూ ఎఱుగుదురు. నే నిలా పిలవడంలో కాని, ఆమె కూర్చోవడంలో కాని ఏ ప్రత్యేకతా వారు చూపరు. కాని ఆమె కూర్చోలేదు. కూర్చోననీ చెప్పలేదు. అటూ ఇటూ చూచి లోనికెళ్ళింది. కాసేపటికి పళ్ళెరంతో బయటకు వచ్చి నేనున్న వేపుకు చాల దూరంలో ఉన్న మరోబంతిలో వడ్డించ నారంభించింది. నాలుక కొఱుక్కొని నంజుతున్నాను.

ఏవేవో కబుర్లు చెప్పుకుంటున్నా రందరూ. ఏవో వక్రోక్తులతో చేరినవారందరి దృష్టినీ ఆకర్షించడం, గట్టిగా నవ్వడం నా కలవాటు. అప్పు డివేవీ నా కందుబాటులో ఉన్నట్టు కన్పించ లేదు. పరధ్యానంగా ఎవరో అన్నమాట కేదో నవ్వినట్టు నటించడంతప్ప నా కేమీ చేతకాలేదు.

ఆమె సహజంగా పిలవగానే వచ్చి కూచొనిఉండినా, నే నాట్టే మహదానంద మేమీ పొందిఉండేవాడిని కాదని

గట్టిగా చెప్పగలను. కాని రాకపోయినంతమాత్రంలో నే నింత ఆందోళన చెందుతున్నందుకు నాలో నేనే సిగ్గుపడ్డాను.

ఆరోజు ఆమె నిజంగా చాల అందంగా కనిపించింది. మొట్టమొదటిసారిగా ఆమె స్త్రీత్వాన్ని ఆరోజు గుర్తించాను. ఇంతవరకూ ఆమె అందమైనదో వికారమైనదో నా మనసుకే తట్టలేదు. ఆమె అంత సన్నిహితంగా కూర్చొని మాటాడుతున్నప్పు డేమాత్రం ఆలోచని ఆలోచనలు తలలో తిరిగినవి. ఆ కళ్ళలో ఏదో వెలుగు గీత లున్నవి. ఎంత చలాకీగా పిల్లలా నడుస్తున్నది!

మరీ అందంగా కనిపించేందుకై ఏమంత సంబరపడి సొగసు చేసుకున్న వన్నెచిన్నెలు లేవు. ఆమె ముఖంవేపు గంటలకొలది చూస్తున్నప్పుడు కనిపించని గొంతులోని గొలుసు నా మనస్సును లాగివేస్తున్నట్టు కనిపించింది. ఆ గొలుసులో ఏదో ప్రత్యేకత ఉన్నది. దాని రూపురేఖల నీమెకోసమే ప్రత్యేకించి సృష్టిచేసినట్లున్నది. అంతతప్ప మరో ఆభరణా లేవీ ఆమె పెట్టుకోదు. కాని ఆ గొంతుక, ఆ కళ్లూ, ఆ ముఖం నిజంగా చాల ఆకర్షకతగల మనిషి అనిపించింది. మెల్లగా ఆమె తిరుగుతున్న వేపు చూపులు సారించాను. ఆమె కనిపించ లేదు.

ఆమె కనిపించపోయినంతమాత్రాన గాని, ఆమె నా ప్రక్కన వచ్చి కూచోనంతమాత్రానగాని నే నెందు కిలా కించపడిపోవాలి? అస లిలాంటి అంశాలను గుర్తించే అలవాటే లేని నాలో ఈ మార్పేమిటి? గాభరాపడిపొయ్యాను. Every

woman is a trap—beware of her అన్న షా మాట జ్ఞాపకంవచ్చి పెదవి కొరుక్కున్నాను.

స్త్రీ త్యాకర్షణకు అందని మగవాడనని గర్వపడేవారు మా మిత్రులు. వారితో అతి సహజంగా చనువుగా ప్రవర్తిస్తూ వారి ఆంతరంగిక విషయాలనుకూడ వింటూ, వారిలో ఏవిధ మైన సంచలనం కలుగుతున్నదని తెలిసినా ఒక్క ఘాటైన మాటతో, ఒక్క వక్రోక్తితో వారి నోరు నొక్కివేసే అల వాటున్న పాతమనిషినేనా అని నాకే సందేహం వచ్చింది. నిశితంగా వారి కళ్లలోకి చూస్తూ నిర్మలమైన వాక్యరితో వారిలో అలాంటి తలపులకే అవకాశం లేకుండా చేసేవాడిని.

ముఖ్యంగా నేనంటే కాస్త గొప్పగా చూచేవారి సంగ తలాఉంచి, సమానవయస్కులోని స్త్రీలతోకూడ అతి ఘాటుగా మాట్లాడడంద్వారా, వారిలోని ఆర్ద్రప్రకృతిని ఆదుకొనేవాడిని కాదని చూడ్డంతోనే వారికి తెలిసిపోయేది. వారెవ్వరూ నాజోలికి వచ్చేవారు కారు.

అందులోను వట్టివేషాలు నాకసలు గిట్టవని తెలిసిన వారే చాలమంది. పైగా నాకేదో తాత్త్వికసారస్వత విష యాలుతప్ప మిగతవి పట్టవు గనుక వీరితో సంభాషణకే అవ కాశం ఆట్టే కనిపించేది కాదు. మరిప్పు డేమిటి?

"లేవ రేం" అంటూ చేతులు కడుక్కుంటూ వస్తూన్న ఒక మిత్రు డన్నాడు. 'భుక్తాయాసం' అని సాగదీస్తూ లేచి వెడుతున్నాను. ఆమె దారిలో నిల్చున్నది. ఆమె ముఖం లోకి చూచాను.

"నన్నర్థంచేసుకోరూ? క్షమించరూ?" అన్నట్లుగా ఆమె ముఖంపెట్టి నా కళ్ళలోకి చూచింది. ఆ ముఖభంగిమ నేటికీ నా యెట్టయెదుట కనిపిస్తున్నది. కాని యెలాఉన్నదో మాటలలో చెప్పి మీకా ప్రతిమ కనబడేట్టు చేసేంత గొప్ప కవిని కాదు నేను. ఎంత చనువు, ఎంత ప్రాధేయత, ఎంత అశక్తత, ఎంత విశ్వాసం, ఎంత కవిత్వం ఆ కళ్ళలో మెరుస్తున్నవని! అంత తక్కువసేపులో అంత సూటిగా గుండెలో లక్షవిషయాలను కూరగల శక్తి ఏ కావ్యానికికూడ లేదనుకుంటాను. ఆ రెండు కళ్ళూ రెండు కావ్యాలు. ఆనాటినుంచీ ఈనాటిదాకా వానిని చదువుతూనే ఉన్నాను. కాని వానిలో అంతర్గర్భితమైఉన్న స్వారస్యాన్నిప్పటికీ అంతో ఇంతో తప్ప, పూర్తిగా ఆస్వాదించలేకపోతున్నాను.

కళ్ళలో మాట్లాడ్డం ఎలాంటిదో ఆ రోజే చూచాను. మొట్టమొదటిసారిగా ఒక వ్యక్తి మానవభాషలో మాట్లాడించి అర్థంచేసుకొనేలా చేయగలిగింది నన్ను. ఈ చూపులకున్న భావవ్యక్తీకరణపాటవం మాటల కెలా అబ్బుతుంది?

మన తలలో ఒక తీవ్రమైన భావాన్ని రేపడం ఒక్క కావ్యానికీ, సంగీతానికీ మాత్రమే ఉన్నదని ఇందాకా భావించేవాడను. కవిత్వంలో ఉన్న మరుగుకూడ సంగీతంలో ఉండదు. మరి ఈ చూపులకూ నా మనస్సుకూ మధ్య ఉన్న తెర మరింత పలుచనిది. అసలున్నదా అనికూడ అనుమానం.

ఆ కళ్ళేమేమి చెప్పాయోకూడ సమగ్రంగా నేను చెప్పలేను. కాని నాకు తెలుసును. అవప్పుడెలా ఉన్నాయో

చెప్పలేను. కాని నే నూహించగలను. నా భాష చాలదు. నన్ను వదిలి మీరే భావించుకోండి.

ఆ క్షణంలో నన్ను నేను మరచిపోయాను. నా కించ గాలికి పోయింది. ఆకసంలో పూలతెప్పలో అలకాపురి పోతు న్నాను.

మొట్టమొదటిసారిగా ఆమెను ప్రేమించాను. ఆమెను ప్రేమించానని తెలుసుకున్నాననడం మరింత సత్యమేమో!

7

ఆ ప్రేమ నన్ను వేధించలేదు. సాధించలేదు, నన్నెంతో ఆనందింపజేసింది. అదో అమాయిక సంతృప్తి ద్యోతకమైనది. ఎండిపోయిన గుండె చిగురించింది, ఎన్నాళ్ళ కెన్నాళ్ళకు?

సరిగ్గా పదేళ్ళక్రితం నా గుండె ఎండిపోయింది. నవ నవోన్మేష మవుతున్న పూలమొక్క తుపానుకు కూలిపోయింది. అంతే. తిరిగి దానిని నాటేందుకుకానీ, నీరు పోసేందుకుకాని నేను ప్రయత్నించలేదు. జీవిత సహచారిణిగా ఉంటుం దను కొన్న ఒక అమ్మాయి 'నీ తలతిక్క రాజకీయాలు వదిలితే తప్ప మనం కలిసి బతకడం అసాధ్య' మని లక్ష డొక్కతిరు గుడులతో చెప్పివేసింది. ఆ నా డనుకున్నాను — ఒక్కరిని ప్రేమించడంలోనే ఆనంద ముంటే అశేష బాధిత ప్రజను ప్రేమించి వారికోసం బాధపడ్డంలో మరింత ఆనంద ముంటుం దని! నా సౌఖ్యంకన్న మరేదో గొప్ప దొకటి నన్నాకర్షిస్తే

న్నది. దివిటీకోసం చందమామను వదులుకోలేను—వెంటనే ఆమెతో సెలవు తీసుకున్నాను.

ఆనాడే గ్రహించాను, స్త్రీ అపేక్షించేది చాలవరకు సుఖ మనీ, అందులోను మానసికంగా కాక, రెండుచేతులా పట్టుకొని చూడఏలయ్యే సౌఖ్య మామెకు కావాలనీ. అట్లని అందరినీ నే ననను. కాని చాలమంది ఇంతే నంటాను. ఇందుకు సంఘంలో వారి కొక్క స్వత్వమూ లేకపోవడం, బానిసతనం, తన్ను విలాసవస్తువుగా తయారుచేసిన వాతావరణం ఇవన్నీనూ — నైయ_క్తికంగా స్త్రీత్వంలోనే సుఖాపేక్ష ఉన్నదని కాదు. మనదేశంలో, మనకాలంలో, మన మేధావి — మధ్యతరగతివర్గంలో ఉన్న స్త్రీ అపేక్షించేది భీమాపట్టా—ఇదే నే నంటున్నది.

ఆ రోజునుండీ నేను సన్యాసినైపొయ్యానని చెప్పడం లేదు. కాని హృదయంలోని ఏ లోతుల్లోకో చొచ్చుకొనిపొయ్యే ఆ కాంక్ష, ఆ తీవ్రప్రేమను మరిక అనుభవించలేదు— అందుకై ప్రయత్నించలేదు. చాలమందిని ఆదరంతో చూచాను. వారి ఆదరాన్ని చూఱగొన్నాను. కాని అది హృదయానికి చెందినదీ కాదు—శరీరానికి చెందినదీకాదు—తలకు మాత్రమే అందునది—

ఒక్కసారిగా నాలో మార్పు వచ్చింది. తిమ్మిరెక్కిన గుండెనుకూడ గిలిగింతలు పెట్టగల ఏదో బలీయమైన శ_క్తికి లోనైపొయ్యాను. కాని యువకునికిలా అందులో తల తిరిగి

పోలేదు—ఉద్రేక సంభాషణలతో ఉత్తేజక గీతాలతో ఆమెలో ఉడుకెత్తించి సుడిగాలిలా ఎత్తుకొనిపోవాలని భావించలేదు.

ఈ ప్రేమలోని అంతుపొంతు లేమిటో, ఇదెంత గాథ మైనదో ఆలోచించి కనుక్కోవా లనుకున్నాను. కొన్ని కథలు వ్రాశాను. అతి వివరంగా మానసికపరిణామాన్ని వివరిస్తూ. ఇందులో ఏ ఒక్కటీ మభ్యపెట్టలేదు — ఏదో అతిశయోక్తిగా లేనిపోనివి కల్పించలేదు. ఈ వివరణలద్వారా నా మనసునే నేను వెదకిచూచుకుంటూ వచ్చాను. మండుతున్న కొరవిలా కాక, వెలుగుతున్న దివ్వెలా గుండెను మార్చుకునేందుకై ప్రయత్నించాను.

కథలకు అందని తీవ్రభావాలను గీతాలలో పాటలలో చెప్పుకోసాగాను. అయినా లోతుపాతు లన్నిటిని చూపలేక పోయ్యేవి. కాని ఏదో ఒక బరువు దింపుకున్నట్టుగా అవి రాసినతర్వాత నిట్టూర్చేవాడిని.

ఆమెను నేను ప్రేమించానని తెలియదు. తెలిసే సూచన లేమిటేనీ నేను చెయ్యలేదు. ఆమెను తిరిగి కలుసుకున్నప్పుడు, యధారీతిగా ఏ సమస్యమీదికో వెడిపోయి ఈ సంగతిని మరచిపోయేవాడిని — అంతేకాక బుద్ధిపూర్వకంగా దానిని నెట్టివేసేవాడినికూడ. సానురాగంగా, సాకాంక్షగా ఒక్కసారి చూచినా ఆమె గ్రహించగల సూక్ష్మబుద్ధిగలదని నాకు తెలుసు. కాని ఆమెమనసేమిటో యెరుగక, ఆమె స్థితిగతులేవో తెలియక అనవసరంగా తెలిపి ఆమెనూ నన్నూ కూడ బాధపెట్టుకోవడం నా కిష్టంలేదు.

నే రాసిన కథలను పద్యాలను ఆమెకు వినిపించేవాడిని. చాల ఆసక్తితో వినేది. కొన్ని జీవితానికి చాల దగ్గరగా ఉన్న వని ఆనందించేది. కొన్నిటిని విన్నతర్వాత శూన్యంగా చూచేది. కొన్నిటిని తన (Practical mind) కు తోచిన రీతిగా విమర్శించేదికూడ. కొన్నిటినిగూర్చి ఏమో నాకు తెలీదు అనేది.

ఏమన్నా నా కిష్టమేగాని, శూన్యంగా చూచినప్పుడు మట్టుకు చాల కోపం వచ్చేది.

సామాన్యంగా ఎవరితోనైనా ఏదైనా చెబితే, వా రేమనకపోయినా, వారి ముఖమో కళ్ళో చూస్తే ఆ భావంతో వారు ఏకీభవిస్తున్నారో, వ్యతిరేకిస్తున్నారో తెలుస్తుంది. కనీసం ఏదో ఒక భావం వారి ముఖంలో ద్యోతకమవుతుంది. అంతే కాని ఏమీ తెలియనీని తటస్థత గోచరించదు. ఈమె ముఖంలో లకుసార్లలాంటి తటస్థతను చూచాను. గట్టిగా అడిగితే "నాకు తెలీదు-మీరేవో కొత్త సంగతులు, కొత్త ధోరణిలో చెబు తారు. నే నింతవరకూ నమ్ముతూవచ్చిన అంశాలను గాలి దుమారంలో తోసివేస్తారు. మరి ఈ కొత్తలోని నిజమో అబద్ధమో వెంటనే తెలుసుకునేందుకు శక్తి నాకు లేదు. కాబట్టి ఇలా ఉంటాను. అంతమాత్రంతో వానిని గురించి ఆలోచించ ననుకోండి. వెంటనే మీ రంటున్నారని నిజమని తలపూచలేను. కాని తప్పకుండా ఇందులో ఏదో తెలుసు కోవలసిన దున్నదని శతధా నమ్ముతాను. కాబట్టే ఆలోచిస్తు న్నాను." అనేది.

పాతభావాలు, పాత మనస్థితి కేవలం చెడిపోతే చాలదు—తత్ స్థానే కొత్త దృక్పథం ఏర్పడాలి. లేకపోతే ఉన్న నమ్మకాలు చెదరి, కొత్తవి రాని అరాచకస్థితిని మనసు సహించుకోలేదు. అలాంటి శూన్యత నిరాశా నిస్పృహలకు దారితీస్తుంది. అందువల్ల వచ్చే ప్రయోజనం శూన్యం—అని నేను చెబుతూ వచ్చాను.

కాని నా యీ పద్యాలు కథలు వింటున్నప్పుడామె నా మనసులోని సంఘర్షణను ఏ కొద్దిగానో తప్పక గ్రహించి ఉంటుందనుకున్నాను. కాని నా ప్రవర్తనలోమాత్రం అలాంటిదేమాత్రం కనిపించకుండా జాగ్రత్త తీసుకున్నాను. కావాలంటే నా చూపులు జెర్రుల్లా ఆమె శరీరమంతా ప్రాకేలా చేయగలను. కాని అందుకు ప్రయత్నించలేదు. ఆమె సౌందర్యాన్ని, అంగసౌష్టవాన్ని దొంగచూపులతో తస్కరించ సమకట్టలేదు. ఆమెకు నేను ప్రేమిస్తున్నానని తెలిసేంతవరకూ ఆమె ననురాగంతో చూచి లొట్టలు వేయడం చౌర్యంకన్న హేయమని నా విశ్వాసం.

వీటన్నిటిమూలంగానే మా సంభాషణ లెవరైనా వింటే, మేముమాటలాడుతున్నప్పు డెవరైనా చూస్తే ఆమె నన్ను చాల ప్రేమతో చూస్తున్న దనుకొనేవారు గాని, నే నామెను ప్రేమిస్తున్నానని ఎంతమాత్రం అనుకొనేవారు కారు.

ఆమెతో సంభాషిస్తున్నంతసేపూ నాలో అపూర్వమైన ఆనందం తొణికిసలాడేది. అది ప్రేమో, స్నేహమో

ఎలా అయినా ఒకటే ననిపించేది. ఇంత పరిశుద్ధ మైత్రి కేమి ముప్పు వాటిల్లుతుందో అన్న అగోచర అస్పష్ట భయంకూడ ఈ నా ప్రవర్తనకు కారణమేమో నే చెప్పలేను.

ఇలాగే నే నొక కొంతకాలం గడపగలిగిఉంటే, ఈకథ మరొకవిధంగా వ్రాయవలసివచ్చేది. నేను చెప్పకనే ఆమె తనంతటనే తన ప్రేమను నాముందు వెల్లడించే కాలం తప్పకుండా వచ్చిఉండేది. ఒక్కొక్క-క్షణం నాలో ఉద్భూతమవుతున్న మానసిక సంఘర్షణ నన్ను ఊపిరాడనివ్వడంలేదు. ఆమె చూపుతున్న ఆదరం నన్ను ఊపిరితిప్పుకోనీలేదు. ఆమె కళ్ళు నన్ను వేరొక వస్తువును చూడనీలేదు.

వీటన్నిటివల్లా, నా అజ్ఞానంవల్లా తొందరపడ్డాను.

నా ప్రేమను దాచకూడదనుకున్నాను. యాదృచ్ఛికంగా బయటపడిపోయ్యాను.

ఏదో కొత్తగా రాసిన పద్యం చదివి వినిపిద్దామనుకున్నాను.

"నీ పువ్వొకటి కోసి నిండుకెడంద
కదుముకుంటిని దానియందున్న ముల్లు
గ్రుచ్చుకొన్నది, ప్రొద్దు గ్రుంకి చీకటులు
క్రమ్మినయంత పుష్ప మ్మేమొ వాడి
పోయెను; నొప్పి యట్లే యుండిపోయె
తావి గుబుల్కొన్న తలిరిపూ లెన్నొ
నీ దాపునకు వచ్చు నింకను, నాకు
సుమములు కోయుకాలము గతియించె

నా గులాబీ పోయె నా నొప్పిమటుకు
నిలిచిపోయినది ఆ నిశయెల్ల."

"అయితే మరి?..." అన్నది.

"ఆ గాయాన్ని మానకుండా చూచుకుంటూ బతుకుతాను" అన్నాను.

"గాయంతోనే తృప్తిపడగలరా?" అన్నది.

"అంతకన్న మార్గం లేనప్పుడు?"

మార్గముందో లేదో మీ కెలా తెలుసు?"

"అదే మరి బాధ ..."

"ఆమాత్రం తెలీకుండానే అవస్థపడ్డం దేనికి?"

"ఆమాట నేనే అడుగుదామనుకున్నాను."

"మరి సంకోచమెందుకూ—నాకైనా చెప్పండి. నేనే ఆమె నెవరినో అడిగివస్తాను."

"అంత అమాయకురాలవా? అజ్ఞానురాలవా?"

"ఏమిటీ...?"

"నిన్నే ఆమాట లడగా లనుకుంటున్నాను."

"అంటే ఈ పద్యాలన్నీ నన్నుగూర్చి రాశారా?"

"పరిపూర్తిగానూ..."

"ఆఁ..."

ఆమె కాళ్ళక్రింద ఏదో భూమి ఏడుమట్ల లోతు క్రుంగిపోయినట్టుగా కళ్లు తేలవేసింది. కన్ను లలా విప్పి నా కళ్ళలోకి సునిశితంగా చూచి వాల్చివేసింది. మాట పెగిలి రాక ఎంతో బరువుగా అన్నది....

"క్షమించరూ...ఒక్కరైనా నన్నర్థం చేసుకున్నా రనుకున్నాను. నా ఆశ నలాగే పోషించరూ!" ఎంత దైన్యం, ఎంత విచారం, ఎంత అనురాగం అందులో తొంగిచూస్తున్నదని!

ఏడవాలో నవ్వాలో నా కర్థం కాలేదు. స్తబ్దైే అలాగే చూస్తున్నాను.

"నేనున్న ప్రత్యేక పరిస్థితులు కారణం కావచ్చునేమో—నాకు సన్నిహిత మిత్రులు కావాలి. కాని ప్రేమికులు కాదు......"

నే నలాగే చూస్తున్నాను.

"నేను మీలో అలాంటి భావాన్ని ప్రేరేచానా? అతి సన్నిహితంగా మీరంటే ఎంతో ఇదిగా చూస్తున్నందువల్ల నాకు తెలీకనే అలా ప్రవర్తించానేమో......ఔనా?"

ఇక మౌనం సాధ్యంకాలేదు.

"కాదు-నీవల్ల ఏమాత్రం ఆ భావం రేచ్చిపోలేదు. నాయంతట నేనే ప్రేమించాను. నీవు ప్రేమిస్తున్నావని తెలిసి కాదు. నీవు ప్రేమిస్తున్నావన్న ఆశతోను కాదు. ఇంకో విధంగా చేతకాలేదు. కాబట్టి ప్రేమించాను—ప్రేమిస్తున్నాను కూడ. ప్రేమించకుండా ఉండలేనుకూడా నేమో! నన్ను క్షమించవూ!......"

"మిమ్మల నిలా ఆశగొల్పి మీ హృదయాన్ని నొప్పించానేమో అన్న బాధ నన్ను విడిచిపెట్టదు."

"ఆ విషయంలో నీ వేమాత్రం సందేహపడనక్కర లేదు. ఒకరిపై తప్పు తోసేంత నీచుని కాను. నీ స్వతంత్ర ప్రవర్తనను స్నేహాన్ని నేనేమీ అపార్థంచేసుకోలేదు. అంత అనాగరికుడనూ కాను.

"ఏమో..." దీర్ఘనిశ్వాసం ఆమె శరీరా న్నంతటినీ క్రుంగదీసింది.

"నీ వేమీ కించపడకు. విచారించవలసిం దిందులో ఏమీ లేదు. నీవు ప్రేమించకపోయినంతమాత్రంతో మన స్నేహం చెడిపోదు. మనం మిత్రుల మయ్యాము. మిత్రు లంగా ఉన్నాము. ఇక ఎన్నటికీ మిత్రులంగా ఉంటాము."

"ఎవరికి తెలుసు–ఈ ప్రేమకలాపాలతో ఎన్ని ప్రాణ స్నేహితాలు పాడవడంలేదు? ఈ స్నేహం అలా అయితే... నా గతి... ..."

"ఆ అనుమానంలేదు. మన స్నేహానికీ దీనికీ సంబంధం లేదు. మనం ఆప్తమిత్రులమే..." అని హృదయపూర్వ కంగా వాగ్దానం చేశాను. అది వట్టి శుష్కప్రియం కాదని నా గొంతుకే చెబుతున్నది. ఆమె మనసు చెబుతున్నది. ఇక ఏమీ అనలేదు.

కాని తర్వాత విడిపోతున్నప్పు డామె ముఖంలో విషాదచ్ఛాయలు తొలకరించినవి. నదుం వొంగిపోయింది. తా నేదో మహాపరాధం చేసినట్టుగా భావిస్తున్న దనుకుంటాను. మరొకసారి క్షమిస్తారుకదూ అన్నట్టుగా అతిదీనంగా నా కళ్ళ లోకి చూచి వెళ్ళిపోయింది.

నా వాగ్దానా న్నికసర్వదా పరిపాలించాలనుకున్నాను. ఎంత సౌమనస్యంతో ఆమె నా మాటలను గ్రహించింది. ఆమెకు తెలుసు—నే నన్నమాట నిర్వర్తించే నిజాయితీ కల వాడనని, త న్నర్థం చేసుకోగలనని, చేసుకున్నాననికూడ ఆమె నమ్మకం. ఆమె విశ్వాసాన్ని, నా వాగ్దానాన్ని నిలబెట్టు కునేందుకై ప్రాణార్పణకైనా సిద్ధపడి ఈ క్షణందాకా బతుకు నీడ్చుకొని వస్తున్నాను.

8

ఈలోగా ఆమె సొంతవూరు వెళ్ళవలసివచ్చింది. సెలవు తీసుకుంటూ బలవంతంపై ఉత్తరాలు రాస్తుంటానని ఒప్పుకొని వెళ్ళిపోయింది.

ఆమె వెళ్ళాక నే నెంత బాధపడ్డానో చెబితే ఎవరూ నమ్మరు. నమ్మవలసిన అవసరంకూడా లేదులెండి.

ఈ మమతలూ, అనురాగాలూ, తద్వారా మనసు పడే యమయాతనలూ ఒకరివి మరొకరికి అర్థంకావు. అను రాగ మనేది మనం ప్రేమించే వస్తువుపైన మాత్రమే ఆధార పడదు. అది కేవలం మన మనసుకు మట్టుకే చెందినదీకాదు. **It exists in subject object relationship.** ఒక వస్తువు అందంగా వున్నంత మాత్రంతో—తనలోని కొన్ని గుణాలతో మాత్రమే ఆకర్షిస్తుందని చెప్పలేము—అలా అయితే అలాంటి వస్తువులు అందరినీ ఆకర్షించాలి. అ దెన్నడూ జరగదు.

అలాగే నామనసే అన్ని ఆకర్షణలకూ కారణమైతే దేనితో సంబంధానితో నేను సరిపెట్టుకోగలిగిఉండాలి—అదిసాధ్యంకాదు.

ఒక మనిషి మరొక మనిషికోసం, మరొక వస్తువుకోసం తహతహపడుతున్నాడంటే, ఒక ఆశయంకోసం ఒక విధానం కోసం తన్నుకుంటున్నాడంటే ఇతరులకు వింతగా విచిత్రంగా కనిపిస్తుంది. కాని వీరుకూడ అలాగే మరోవాటికోసం పరితపిస్తూనే ఉంటారు. కొందరు కొందరికోసం, కొన్నిటికోసం మాత్రమే వేకారుతారు. వేదన చెందుతారు. వాటి సాధన కోసం సర్వస్వాన్ని అర్పించగలుగుతారు. అందరూ అందరి కోసం, అన్నిటికోసం ఆందోళితులుకారు, కాలేరు. కాని ఇలాటి తపనలో ఏదో ఒక ఆనంద మున్నదని, అదే వీరిని ముందుకు నడిపిస్తూ, వస్తుందని అందరూ అంగీకరిస్తారు. ప్రతి వారూ దేనికోసమో బాధపడతారు. పోరాడుతారు, పరితపిస్తారు. ఉన్న విభేదమల్లా తమపరిసరాలు, పరిస్థితులు, వర్గ సంబంధాలు వీటన్నిటిమూలంగా, సంస్కారం, విజ్ఞానం వీని మూలంగాను కొందరు మంచివానికోసం, కొందరు చెడ్డవాని కోసం అల్లాడుతారు. మంచి, చెడ్డ అనేవికూడ ఎక్కువ మందికి అనే అర్థంలో మాత్రమే వాడుతున్నాను. మన మనసుకు మాత్రమేకాక మనలాటి చాలమంది కే ఆశయం, విధానం నచ్చితే అది మంచి దంటాము. కాని ఒక వృత్తి విషయంలో మన మనసుమాత్రమే గీటురాయి అవుతుంది. అప్పుడు మన మనసుకున్న సంస్కారాన్నిబట్టి మన మాశించ డంలో తారతమ్యా లుంటాయి.

నేనలాగే ఆమె ఉన్నట్టుండి కనిపించకపోవడంతో ఏదో నా నిత్యజీవితంలో ఒక ప్రధానాంగం తెగి పడిపోయి నట్టుగా బాధపడ్డాను. ఆ బాధను చెప్పుకుని కాస్త ఊరట చెందాలనే ఉద్దేశంతోనే ఒక చక్కని కావ్యం వ్రాశాను. ఎన్నో కథలు రాశాను. వాటిలో నా హృదయంలోని మూరు మూలలను దివ్వె పట్టి చూపాను. గుండెల్లో రగులుతున్న కుంపటిని మాటల కందినంతవరకు అభివర్ణించాను.

నా హృదయంలో ముద్రితమైపోయిన ఆమె నభి వర్ణిస్తూ ఆ కావ్యంలో ఎన్నిగీతులో వ్రాశాను. మాదొక అపూర్వప్రేమగా భావించాను. నా మనసులో ద్వివిధశక్తుల మధ్యా – కామేచ్ఛకూ శుద్ధప్రేమకూ మధ్య – జరుగుతున్న ఘోర సంగ్రామాన్ని చూపాను.

కామించి ప్రేమించి
కౌగిలింపుల ముంచి
చేమంతివిరులతో
సరులు గుచ్చగబోదు
చాటమాటల వలపు
చాయ తెలుపగబోదు
ఏటు పోటుల బెట్టి
హింసించబోదు
ఘూకైన వాంఛా
వికారాలతో మను

ద్యాటికా పారిభద్ర
ప్రభల జూప, కె
క్కటనుంచి మైత్రి
చొక్కటము నేర్పించి, చి
క్కట గుండెలోని
అక్కటికంపు గొప్ప చ
క్కటదారి జూపు
నెక్కడి మొవ్వనూలు!
ఎంత తెల్లని పాలు
నా జవరాలు
ఎంత చక్కని వాలు
నా ప్రియురాలు."

అని నాలో నేను మురిసిపోయాను. నే రాసిన గీతాలను పాటలను కవుల సమితులలో, మిత్రబృందాలలో వినిపించి ఆశ్వసించాను.

ఇలా నా ప్రేమను సబ్లిమేట్ చేసుకోవచ్చునని ఆశించాను. కొన్ని భావాలను, కాంక్షలను సబ్లిమేట్ చేసుకోవచ్చునని మనశ్శాస్త్రజ్ఞు లంటారు. కాని నా కాప్టే కొంత ప్రయత్నించిన తర్వాత విశ్వాసం కుదరలేదు. నా ప్రయత్న లోపమని ఒప్పుకునేందుకు నేను సిద్ధంగా లేను.

ఆకలీ వలపూ చాల బలీయమైన తృష్ణలు. అవి సహజ వాంఛలు. వానిని తీర్చుకోవాలి. లేదా తీరక ఏడ్వాలి. అంతే కాని వానిని మరో రూపంతో, మరో కార్యమగ్నతతో తీర్చ

కోలేము. ఇందుకై చాలమంది ప్రయత్నించి విఫలు లయ్యారు. అవుతున్నారు. ఆకలివేస్తుండగా ఏ స్వర్గాన్ని చూచినా, దానిని గూర్చి ఆలోచించినా, ఊహాగానంచేసినా-ఆ ఆకలిమాత్రం మరచిపోలేము. అది వీనిద్వారా తీరదు. తాత్కాలికంగా మనం మరచా మనుకున్నా అది మరుక్షణమే డొక్కలలో తన్ను తూంటుంది. ఆకలిని ఆహారమే తీర్చాలి—వలపును వలపే తీర్చాలి.

ఈ పరమసత్యాన్ని తారుమారుచేయవలసిన అవసరం లేదు. దీని నంగీకరించేందుకు సిగ్గుపడవలసిన అగత్యమూ లేదు.

దిక్కు-వరకంవారు ఒక ఆహారం దొరక్క-పోతే ఆక లయితే ఏ పుల్లాకులనో వాడగలరు. ప్రేమ భంగమయితే మరోచోట వేడిని చల్లార్చుకోగలుగుతారు. కాని ఆహారంలా ప్రేమ ఒక వస్తువు కాదు. ఆకలి వేసినప్పుడు తినాలి అన్నట్టు ప్రేమించినప్పుడు శరీరాన్ని అనుభవించాలి అని అంత సులువుగా చెప్పలేము. మానవ భావపరంపరకు చెందిన విషయాలు చాల చిక్కు-లతో కూడినవి. ఏదో అచ్చుగుద్దినట్టు గీతలు గీయలేము. ప్రేమించినప్పుడు — శరీరంమాత్రమే కాదు ఆ ప్రేమ కోరేది - ఆ ప్రేమ తాను ప్రేమిస్తున్న ఆ మనిషి ప్రేమను వాంఛిస్తుంది. అది కేవలం ఆధ్యాత్మికమూ కాదు; శారీరకమూ కాదు. రెండిటి కలయికా.

ఉత్తములు ప్రేమ భంగమయితే ఆ సత్యాన్ని గుర్తిస్తారు. తమ బాధను మరచిపోవాలన్న అత్యాశకు పోరు — పోయినవారు పిచ్చివారో, అసహజప్రవర్తనలో మాత్రమే

అవుతారు — కాని ఆ బాధనుగూర్చి వ్యర్థ దీనాలాపనతో ఏడుస్తూ కూచోరు-శుష్క-విలాసజీవనంలో మత్తులో మైమరచి పోరుకూడ. తమ భావాన్ని చేతులార చంపుకోబోయి తమనే చంపుకోరు. మరోచోటికి దానిని త్రిప్పుకోరు. ఇతరుల కరుణకోసమని కాళ్ళా వేళ్ళా పడి బ్రతిమాలరు.

సత్యాంశాన్ని, వాస్తవికతను గుర్తిస్తారు. దెబ్బతిన్న గుండె ఎన్నటికీ రక్తమే కారుస్తుంది కాని, అందులోనుండి పాలు వెలువడవు. ఆ గాయాన్నలా చేత నొక్కిపట్టుకునే మరింత ఆర్ద్రభావంతో బాధితులవేపు చూస్తారు. తమకై మాత్రమే కాక ఇతరులకై కన్నీరు విడవడం నేర్చుకుంటారు. ఇలాంటి ప్రేమభంగాల కాకరమైన సమాజవ్యవస్థలోని మూలకారణాలను దేవులాడి కనుక్కుంటారు. వాటి వ్రేళ్లను నరికివేసేందుకు కంకణం కట్టుకుంటారు. భావాలు, భావవ్యతిరేకతలు కేవలం తలలో పుట్టనని, వాని మూలం సమాజంలో, మన వాతావరణంలో, మన వ్యవస్థలో, మన సంప్రదాయానుగత ఆచార వ్యవహారాలలో, నైతికదృక్పథాలలో ఉన్నదని కనుక్కుంటారు. వాటి విచ్ఛిత్తికై తెగబడి పోరాడుతారు.

అలాగే ఆకలితో మాడే ఉత్తముడు తన ఆకలికే కాక కోటానుకోట్ల ఆకలికి మూలకారణమైన భావాల ప్రత్యవస్థపై యుద్ధం ప్రకటించి పోరాడుతాడు. ఆకలిని మరచిపోడు. అందుకై దొంగతనం చెయ్యడు. అది తీర్చుకునే హక్కు తనకూ తనలాంటివారికీ కూడ సాధించడంకోసం సర్వస్వాన్ని సమర్పణ చేస్తాడు.

క్షుధార్తులూ ప్రేమార్తులూ మరింత సానుభూతితో ఇతరుల కష్టాలను, ఆవేదనలను అర్థం చేసుకోగలరు. వానిని మూలమట్టంగా తుడిచివేయగలరు కూడ. బాధితులను బాధితులే అర్థం చేసుకోగలరు. బాధలనుగూర్చి చదవడం, వినడం వేరు—అనుభవించడం వేరు. లేమిడినిగూర్చి, దాని పదును గూర్చి ధనవంతుల కెంత చదివినా కనీసం వారి ఊహకైనా అందదు. లక్షరూపాయల పైన మొత్తాలనుగూర్చి పేదవానికే మాత్ర భావచిత్రణం ఏర్పడుతుందో అంతే వీరికినీ. దమ్మిడీ లేక చావడమంటే ఎలా ఊహ కందుతుంది ధనికునికి? కొంద రర్థమైనట్టు నటిస్తారు. అది నటనకు మించినది కాదని ఏ మాత్రం నిజమైన సంఘర్షణవచ్చినా తెలిపోతుంది.

అలాగే ప్రేమకోసం, వాత్సల్యంకోసం, సానుభూతి వాక్యంకోసంకూడ ఆరాటపడి శూన్యహృదయాలతో ఏడ్చే అభాగ్యుల మానఘోష హాయిగా అవన్నీ అందుబాటులో ఉన్నవారికిగాని, వానిలోని గొప్పదనం తెలియక ప్రేమకోసమే ఆకాంక్షించని పశువులకూ పురుగులకూకాని వినిపించదు—వినిపించినా ఆ మూలుగు వారి నొక వికలితధ్వనిగా కలవరపెడుతుంది.

ఈ బాధతో కొన్ని నెలలు గడిపాను. కాని ఆమె నే రాసిన పదిహేను రోజులకైనాసరే ఒక ఉత్తరం రాస్తుండేది. అయితే మా యీ ఉత్తరాలలో ప్రేమనుగూర్చిగాని, నా హృదయవైకల్యంగూర్చిగాని ఒక్క అక్షరం లేదంటే మీరు ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదు.

నీ కోసం చచ్చిపోతున్నానని ఆమెకు వ్రాయడంవల్ల లాభంలేదని నే నెరుగుదును! ఆమె మరింత నొచ్చుకుంటుంది. విచారపడుతుంది. అంతే. అలాగే మీరేమీ బాధపడకండి— నా కా భావం లేదుకాబట్టి నే నిలా చేయవలసివచ్చింది. ఎందు కలా ఆందోళనచెందుతారు — అని ఓదార్పులు పలికి నన్ను సంతోషపెట్టలేనని ఆమెకూ తెలుసు.

ఇరువురమూ పరస్పరం అర్థంచేసుకున్నాము — కనీసం అలా అనుకున్నాము. ఒకరికోసం ఒకరం బాధపడుతున్నా మన డంలో సందేహం లేదు. కాని ఆ బాధ తొలగించేందుకై ఎవ రికీ తమ భావాన్ని మార్చుకునే యిష్టంలేదు.

ఆమెకు నేను ప్రేమిస్తున్నానని తెలుసు. ఆమె ప్రేమిం చడంలేదనీ నాకు తెలుసు. కాని పరస్పరం ఫిర్యాదు చేసు కొనే స్థితిలో లేము. ఒకరి నొకరు బ్రతిమాలుకునే స్థితి లోనూ లేము. మరి ఆమె తిరస్కారాని కేదో బలీయమైన కారణముండాలని మాత్రం అనుకుంటూవచ్చాను. తెలిసి తెలిసీ నేను నిరాకరించాక కోపపడి తెగతెంపులు చేసుకోక న న్నింకా ప్రేమిస్తూ, పైగా ఆ బాధలు చెప్పకుండా నాతో మైత్రి నెందుకు నెరపుతున్నాడా అని ఆమెకూడ ఆలోచిస్తూం దనుకుంటాను. తమ్ము తాము విమర్శించుకొని సరిదిద్దుకోవా లనే ప్రయత్నం తప్ప. మా యిద్దరిలోనూ మరొకరిపై తప్పును రుద్దాలన్న వాంఛ కలలోకూడా కలగలేదు. అంతరాంత రాలలో మాలో ఒకరి కొకరిపై అమితానురాగం ఉందనేందు కింతకంటె గొప్పకారణం ఏం కావాలి?

కాబట్టే ఈ సంగతినే ఎత్తకుండా ఇరువురమూ ఇరువురికీ అర్థమయ్యే లోక దుస్థితినిగూర్చి, సంఘ దౌష్ట్యాలను గూర్చి, వాని తెగటార్చుటకై పోరుసల్పేవారినిగూర్చి, ఆ వీరుల గాథలను కష్టపరంపరలను వినిపించే రచయితలు రచనలను గూర్చి వ్రాసుకుంటూవచ్చాము. నే నేదో పద్యం రాశాననో, కథ రాస్తున్నాననో మాత్రమే నా స్వంతసంగతి రాసేవాడిని. నే నేదో పుస్తకం చదివాననో, ఏ పురాతన చారిత్రప్రసిద్ధ క్షేత్రమో చూశాననో మాత్రమే ఆమె రాస్తూవచ్చేది.

ఆఖరు జాబులోమట్టు కామె ఒక్కమాట వ్రాసింది. "I think you have been dissoppointed in me" అని.

నేను వెంటనే రాశాను: "If at all I have been satisfied with any woman that is you"

రెండూ నిజమే. రెండూ అబద్ధమే.

ఆఖరు కామె కొన్ని నెలలకు తిరిగి వచ్చింది. వచ్చిన వెంటనే ఆమె కన్పించింది. చూడగానే నాలో ఉబికివస్తున్న సంతోషాన్ని కప్పిపుచ్చుకొని అతిసామాన్యంగాపలుకరించాను. ఆమె ఏదో పొడిమాటలతోనే సమాధానం చెప్పింది.

కాని మరునటిరోజు మటుకు మహోత్సాహంతో మేము మూడుగంటలసేపు మాట్లాడుకున్నాము. ఆ యింత సేపటిలో ఆమె కోపపడింది. కోపం తెప్పించింది. నవ్వింది, నవ్వించింది—నొప్పించింది, నొప్పిపడింది.

ఇంటికి వెళ్ళిపోయింది.

ఆఖరుకు ఆలోచిస్తే మేమేమి మాట్లాడుకున్నామో నా కొక్క అక్షరం జ్ఞాపకం లేదు. ఆమెస్థితికూడ అంతేనో కాదో చెప్పలేను. అంతే అయివుండాలనిమటుకు ఆశించాను.

ఇది చాలకాలం యథారీతిగా గడిచింది.

నాపట్ల నీ వైఖరి [illegible]

"నాపట్ల నీ వైఖరి ఏమిటి?"

"మీకు తెలీదా!"

"తెలుసు ననుకుంటాను—కాని తెలీదు."

"నా నోటితో చెప్పించాలనా?"

"కాదు, నాకు తెలీదు."

"మీరంటే నాకెంతో ఇష్టం—" ఈమాట లామె ఇంగ్లీషులో అన్నది I like you very much.

నా వెన్నెముకలో ఏదో విద్యుచ్ఛక్తి మూలాధారంలో నుండి సహస్రారంలోనికి ప్రవహించింది. ఈలోగా ఆమె అందుకుంది...

"...అయితే ఇది మీకు నాపై నున్న ఇష్టంలాంటిది కాదు. మీరు ఆశించేలాంటిదీ కాదు..."

"అయితే మరేమిటి?"

"మీరంటే నాకున్న అనురాగం ప్రేమంత గాఢమైన వాంఛ కాదు—"

"ప్రేమంటే ఏమిటి?..."

"ఏమిటో నాకు తెలీకపోవచ్చు. కాని ఇది ప్రేమ కాదనిమటుకు నాకు తెలుసు. మీరంటే నా కెంత ఇష్టమో చెప్పలేను — అ దెందుకో చెప్పలేను-అ దెలాంటి రూపంలో వ్యక్తీకృత మవుతుందో కూడ ఇప్పటివరకు నాకు తెలీదు..."

కారుహారన్ వినిపించింది-సంభాషణ పుటుక్కున తెగి పోయింది. ఆమె మిత్రుడు వచ్చాడు.

ఈ సంభాషణ అలా కొనసాగేడంటే ఎంత బరువు తీరిపోయేదో, తర్వాతిమార్గం ఎంత సుగమనుయ్యేదో ఊహిం చుతాను. ఒకరి నొకరు స్పష్టంగా అర్థంచేసుకోగలిగి ఉండే వారమేమో-ఏమో!

ఆయన నాకుగూడ పరిచితుడే. ఈమె నా కొకసారి అతనిని పరిచయం చేసింది — ఏవో కొన్నిటిపై చర్చించాము కూడ. అతని కంటో ఇంటో సాహిత్యపిపాస ఉన్నదనీ, నా అభిప్రాయాల నామె ద్వారా తెలుసుకొని కొంత అభిమానం ఏర్పరచుకున్నాడనిమాత్రమే నాకు తెలుసు.

మా ముఖాలలోని గభీరతను చూచి మే మేదో వినోదంగా మాట్లాడ్డంలేదని. ఏదో గొప్పవిషయం మాట్లాడు కుంటూ ఆపివేశామని అతను గ్రహించాడు. లక్ష క్షమాపణ లతో వెళ్ళిపోతా నన్నాడు. అత నెంత ఆవేశపడిపోయా డంటే కుర్చీ చేతిని గట్టిగా పట్టుకున్నా అతని చేయి వణికిపో తున్నది. అత నంత కళవళపడ్డం దేనికో ఆమె కన్ని క్షమాప ణలు చెప్పుకోవడం దేనికో నా కర్థంకాలేదు. మే మిరువురమూ మిత్రులమని యెరిగినవాడు — ఇరువురినీ యెరిగినవాడు - ఇక

సంకోచం దేనికి? కానీ పదీ ఇదీ మాట్లాడుకున్నాం. అతని భావప్రకోపం కనిపిస్తూనే ఉంది. పదేపదే అతను క్షమాపణలు చెబుతూనే ఉన్నాడు. ఎందుకింత బాధ అన్నాను— విసుగుతో.

"ఆమెకు కోపం వచ్చినట్టుగా ఉంది. ఆమెకు కాదు గాని, ఆమె కళ్ళకు భయపడుతున్నాను. అలా చూడండి" అన్నాడు.

నాకు సంకోచం కలిగింది. ఇలా తేలికగా మాట్లాడ్డం నా కలవాటు లేదు. అంతగా ఆమెను ప్రేమించినా అప్పుడే కాదు—ఈనాటికీ ఆమె ఆంగిక భంగిమలనో, రూపాన్నో గూర్చి ఒక్క మాట అనలేదు, అనలేను. అలా అనడం చాల చౌకబారు తత్వమనుకుంటాను. ఆమె నా అభిప్రాయాలు బాగా యెరుగున్నది కాబట్టే చాల కించపడింది. నేనామెను తేలికగా భావిస్తానేమో అని అనుమానించిందనుకుంటాను. అంతేగాక తన మిత్రునిపట్ల నాకు తేలికైన భావం ఏర్పడ్డం కూడ ఆమెకు సుతరామూ ఇష్టం లేదని ఆమె ముఖం చెబుతూనే ఉంది.

నేనే వారి సంకోచం తగ్గేట్టు ఏదో మాట్లాడి పంపివేశాను—తర్వాత అతనో పెద్దపిల్లవాడని, అందుకే అతనిపై నా కొక విధమైన మమకారం ఏర్పడిందని ఒకసారామెతో చెప్పాను. అంతకంటె లోతుగా అతని విషయమై ఆలోచించలేదు.

నా మనసు చాల బాధపడుతున్నది. ఈమె అభిప్రాయ మేమిటి? ప్రేమించడంలేదని ఆమె ఎన్నిసార్లు చెప్పినా నా మనసు నమ్మడంలేదు. అలా అయితే తెలిసిన తర్వాతకూడ నాతో ఇంత ఇష్టంగా మెలగుతూ, తర్వాతకూడ నా ప్రేమ ప్రసంగాలు వినడం దేనికి? దాక్షిణ్యంతో కాదని నాకు తెలుసు–సులభంగా ఆమె కిష్టంలేకపోతే నా మాటలు విన వలసిన అవకాశాలను తప్పించివేయవచ్చు. పైగా నన్ను కలుసుకునేందుకై, నాతో మాట్లాడేందుకై నా అభిప్రాయాలు నా బాధలు తెలుసుకునేందుకు నా యంతగానూ ఆసక్తి చూపడం ఎందుకు? ఆమెలో ఏదో సంఘర్షణ బాధ ద్యోతక మవుతూండడం ఎందుకు?

ఇదంతా వట్టి బూటక మేమో–కాని అలా అనుకు నేందుకు మన సొప్పదు. అంత నటించవలసిన అవసర మామె కేమివచ్చింది. ఆమె కన్నులలో నీరు గిర్రున తిరగవలసిన అవ సర మేమున్నది?

వీటన్నిటి మూలంగానే ఆమె తప్పకుండా నన్ను ప్రేమి స్తున్నదని, ఏదో బాహ్యకారణాలవల్ల, పరిస్థితులవల్ల వెల్ల డించలేకపోతున్నదని భావించాను. అందులోను ప్రేమ అంటే నే నెంత గొప్ప అర్థంలో వాడుతానో తెలిసినందువల్ల కూడ ఆమాట అనేందుకు భయపడి ఉంటుంది.

కాని ఒక్క సంఘటన నా విశ్వాసాన్ని చెదరగొట్టింది. ఎలాగో సర్దుకొని ప్రియమిత్రులంగా గడపగల పరిస్థితి ఏర్పడు తుండగా దానిని విచ్ఛిన్నం చేసింది.

నే నామెపై వ్రాసిన కావ్యాన్ని, గీతాలను ఒక సంపుటిగా ప్రకటించి, ఆమె కంకిత మివ్వాలని చాలకాలం క్రితమే నిశ్చయించుకున్నాను. ఇందులో నాకేమాత్రం అసహజత కనిపించలేదు. ఆమె నడగవలసిన అవసర ముంటుందని కూడ అనుకోలేదు. కాని అందు కేదో ఒక తరుణం రావాలని చూస్తున్నాను. ఆమె జన్మదినంనాడు—నా కావ్య సంపుటిని చక్కని చిత్రాలతో - ముద్దులొలికే రూపంతో ప్రకటించి ఆమెకు అంకిత మివ్వాలని అందుకై ప్రయత్నాలు కూడ చేయసాగాను. ఆ పద్యాలు ఆమె విన్నవే—చాల ఆనందం కలిగించినవే కూడ.

కాని ఆమె తన పుట్టినరోజు నాకు చెప్పలేదు. తన మిత్రులు తన కారోజు పార్టీ యిచ్చారు. ఆ సంగతి నాకు చెప్పలేదు. తర్వాత ఎందుకు కన్పించలేదంటే అప్పుడు చెప్పింది. నా మనసు చివుక్కుమన్నది. నా నరములు విరిగి పొయ్యాయి. నా బాధనంతా కనబరచడం నా కలవాటులేదు. దైన్యంతో ఇతరుల యెదుట మాట్లాడ్డం నాకు చేతగాదు.

అప్పుడు నా ప్రణాళికను మెల్లగా చెప్పి ఎందు కలా చేశావన్నాను. గుణ్ణు మిటకరించి ఊరుకున్నది. కనీసం తర్వాతైనా ఆ పుస్తకం అంకిత మివ్వనా అని అన్నాను ఎత్తిపొడుపుగా. నిజంగానే ఆమె అ దెలా సాధ్యం, ఇవ్వకండి అని ముక్తసరిగా చెప్పి ఊరుకుంది.

అప్పుడు నా గుండెలో ఎవరో_కాదు ఆమే చేతులారా-బాకుతో పొడిచి నవ్వుతున్నట్టుగా తోచింది. ఈమె

నన్ను తన వర్గానికి చెందిన మిత్రులలో ఒకనిగా భావించడం లేదని, చక్కగా మాట్లాడుతున్నానుగనుక హాయిగా వినేంత వరకే తనమైత్రి అని అనుకున్నాను. ఆమె ధనికులబిడ్డ అన్న సంగతి చాలకాలంతర్వాత మొట్టమొదటిసారిగా జ్ఞాపకం వచ్చింది. కన్నెమరా హోటళ్ళలో పార్టీ లివ్వగలిగి, డాన్సు చేయగలిగి కార్లలో కెళ్ళగలిగి, బంగళాలో నివసించదగిన వారినే ఆమె తనతో సమానులుగా చూస్తుందేమో నన్న అనుమానం తొలిసారిగా కలిగింది.

చాలమంది చాలచోట్ల చేరినప్పుడు, తమ అనుకూలం కొద్దీ ఇతరులతో పరిచయం చేసుకుంటారు. అది అంతవరకే.

జైళ్ళలో వివిధ శ్రేణులకు చేరినవారం కలిసేవారం. అందులో వర్గవిభేదం, ధనవిభేదం లేకుండా, అక్కడున్న ఇత రులకన్న మన భావాలకు దగ్గరనున్నవారితో సాహచర్యం చేయడం జరుగుతుంది. అతి ప్రాణస్నేహితులంగా మెలగు తాము. ప్రతి ఉద్యమంలోను ఇది చూచాను. కాని తర్వాత జైలుగోడలు దాటగానే వాలంటీరు వాలంటీరే. నాయకుడు నాయకుడే. షావుకారు షావుకారే. బీదవాడు బీదవాడే. జైళ్ళలోనూ తరగతులున్న వనుకోండి—వానిలోకూడా విభేదా లున్నవని చెబుతున్నాను.

అలాగే స్కూళ్ళలోనూ, కాలేజీలలోనూ కొందరు మిత్రులవుతారు. తర్వాత విడిపోయి సంఘంలో తమ తమ హోదాలతో ప్రవేశిస్తారు. ఇక వారిలో కోతలు తప్పవు. నిలువుకోతలూ అడ్డకోతలూ కూడా. ఫాక్టరీలోనూ, ఫర్మ

లోనూ స్కూళ్ళలోనూ పనిచేసే సహోద్యోగుల సంగతికూడ అంతే_ఈ తాహతు వ్యవహారం అన్నిటా అలాగే నిలిచి గడ్డకట్టుకొని ఉంటుంది.

ఈమె మైత్రి మేము కలిసే యింటి ఆవరణ దాటదను కున్నాను. ఆమె అంతటితో వేరే ప్రపంచంలోకి వెడుతుంది. అంతే కాకపోతే తనకోసం వ్యధపడుతూ రక్తంతో రాసిన కావ్యం తనకు అంకిత మిస్తానన్నా అదేదో కాఫీ యిచ్చి నప్పుడు థాంక్సు వద్దు అన్నట్టు అనగలదా?

ఇతరులంటూ రన్నది నిజమే—అయితే ఆమాత్ర మంటూ రని ఆమె తన మిత్రులను పోగొట్టుకోగలదా — నేను నమ్మ లేను. ఒక భావం, ఒక అనురాగం ఏదైనా కార్యరూపంలో కనిపించాలి. కొన్నిటిని చేసేందుకు ప్రేరేచాలి. పట్టి శుష్క- ఆధ్యాత్మికాదరం శుష్క-ప్రియం మాత్రమే కావచ్చు.

ఈ సంఘటనలో నాతో ఆమె ప్రేమించలేనని చెప్పి నప్పుడుకూడ కలగని గొప్ప తుపాను చెలరేగింది — ఆనాటికీ ఈనాటికీ అందులోనుండి బయటపడలేకున్నాను. ఈ చర్చ లలో మరొకసారి విసుగెత్తిపోయి హఠాత్తుగా వెళ్ళి "సెలవు. మరీ కలుసుకోవలసిన అవసరం లేదు." అని చెప్పాను. ఆమెకు మాటమాటాడేందుకు కూడ అవకాశ మివ్వలేదు-అలా స్తం భీభూతురాలై నిలుచుంది. ఆ తర్వాత ఆమె చాల రోజులు కనిపించలేదు.

అమాంతంగా తీవ్రమైన జ్వరం వచ్చి స్మారకం తప్పి పడిపోయాను. క్రమంగా నా రక్తమాంసాలు క్షీణించ

సాగాయి. రక్తపు పోటు హెచ్చింది. ఏ డాక్టరు చూచినా ఒక్క నిర్ణీతరోగంక్రింద జమకట్టలేకపోయాడు.

వారంరోజుల తర్వాత ఆలోచించుకునే శక్తి కలిగింది. ఆమెను మరచిపోలేకపోయాను. ఆమెను అసహ్యించుకోలేకపోయ్యాను. ద్వేషించలేకపొయ్యాను. ఆ శక్తినికూడ ఆమె నాలోనుంచీ అపహరించివేసింది. నన్ను పాతాళలోకంలోకి త్రొక్కిపట్టింది-నాముందు పాతసంగతులు కనిపిస్తున్నవి-పాత మాటలు వినిపిస్తున్నవి.

10

"నాకు మీరంటే చాల యిష్టం."

"ప్రేమకూ దీనికీ స్థాయిలో మాత్రమే భేదం"

"ప్రేమంటే మీ రనేంత విశాలమైన అర్థమే ఉంటే నాదీ ప్రేమే కావచ్చు."

"మీ రంటే నా హృదయం బొత్తిగా స్పందించనే స్పందించదనుకుంటే-అది పచ్చి అబద్ధం."

"నా అనురాగం నిజమైనదా కాదా అని చాల తీవ్రంగా ఆలోచించుకుంటున్నాను. అందువల్ల మౌనంగా ఉన్నాను."

"ప్రేమకూ దీనికీ ఒకటే భేదం-ఇది కాయికం కాదు."

"ఒక్క స్పర్శ తప్పితే మిగత వన్నీ ఇందులో ఉన్నవి."

"తల్లిపైనో తమ్మునిపైనో మరో స్నేహితునిపైనో

ఉన్న అనురాగానికి ఋజు వేమిటి? అ దెలాంటి క్రియారూపం ధరిస్తుందంటే ఏం చెప్పం?"

ఇలా లక్షనాస్లు లక్ష రీతులుగా ఆమె తన భావాన్ని వెలువరించింది. ఆమెకు ఏమాత్రం ఇష్టంలేదని, కేవలం బాగా మాటలాడుతూంటే కాసేపు వినాలన్న ఆసక్తి తప్ప ఇది మరేమీ కాదనీ చెబుతున్న నా మాటలకు సమాధానంగా అలా అనేది.

అవన్నీ మనసారా చెప్పినవే అనేందు కేమీ సందేహం లేదు.

ఈ చర్చలలోగాని, మా అనుదిన సమావేశాలలోగాని నే నామె ఉద్రిక్తతను రేపే మాట లనను – ఆమెతో ఏకాంతంగా కలుసుకోవడ మంటూ లేదు. మా యిద్దరిమధ్యా అనుక్షణం కనీసం ఒక్క గజం దూరం వ్యవధాన ముంటుంది. ఆమె నీడనుకూడ తగిలిన పాపాన పోలేదు. ఆమె అందచందాల గూర్చో, ఆమె వన్నెచిన్నెలగూర్చో ఒక్కమాట అనను. వాంఛాపూరిత దృక్కులతోకూడ చూడను. ఇవన్నీ కూడ ఆమెలో ఈ భావం కలగకపోవడానికి కారణమేమో!

పైగా నా మనస్తత్వ పరిభాషనూ వివేచననూ అంతా ఉపయోగించి, ఆమె కే మాత్రం మమత లేదని ఋజువు చేసేవాడిని. అస్పష్టచైతన్యం అగాధాలలో అతి ద్వేషం ఉన్నా ఆశ్చర్యపడనక్కరలేదనికూడ ఒకసారి అన్నాను. ఈ శుష్క ఆధ్యాత్మికప్రేమ, ఆచరణలో గొంతులో నీరు పోసేందుకు కూడ ప్రేరేచని నెనరు వట్టి శుష్కప్రియం అన్నాను.

ఈమాట లనడానికి కారణం లేకపోలేదు. నే నెంత యాతన ననుభవిస్తున్నా, తనకోసమే నే నిలా శుష్కిస్తున్నా నని తెలిసినా తన అనుదిన జీవితం, తన విలాస యాత్రలూ, వినోదప్రదర్శన దర్శనాలూ యధావిధిగా సాగుతున్నవి.

ఒకసారి అన్నాను.

"మ రయితే నే నీ ప్రేమనుగూర్చి మాటలాడ్డం మానేస్తాను."

"అక్కర్లేదు."

"మరయితే... ..."

"నా కలాంటి భావం ఎన్నడైనా కలిగితే తప్పకుండా వెల్లడిస్తాను. దా న్నే మాత్రం నిరోధించను. మీతో మాట్లా డుతున్నప్పు డా భావమే జ్ఞాపకంరాదు."

"అందు కెవరు కారణం?"

"మీరే."

"ఔను, నే నిలా ప్రేమిస్తూనాన్నంటూ ఉంటే నీ కేదో సంబరంగా ఉంటుంది కదూ..."

"అలా మాట్లాడకండి."

"మరి..."

"దయచేసి మాట్లాడకండి."

ఆ తర్వాత రెండురోజులు మాట్లాడ లేదు.

ఇవన్నీ జ్వరం మగతలోనే అనుకుంటుంటే ఆమెకు నాపై ప్రేమ లేదనుకోవడానికి మనస్కరించ లేదు. ఇందులో

ఆమె దాచిపెడుతున్నది—ఏదో జాతీయమైన కారణం ఉంది, అనుకున్నాను.

ఆమె నా జ్వరంరోజుల్లో మానసికంగానే గాక శారీరకంగా కూడ చాల బాధపడుతున్నదని, బయటకుగూడ రావడంలేదని మిత్రులద్వారా తెలిసింది. మాటపట్టింపుకోసం ఎందుకిలా చేయాలనిపించింది. వెంటనే ఒక జాబు రాశాను. ఆమె వచ్చింది.

పాపం ఎంత ముఖంచిన్నబోయిఉందని! మామూలు పదేళ్ళు ఉన్న వయసుకన్నా తక్కువగా కనిపించే మనిషి, పదేళ్లు ఎక్కువగా కనిపించింది. చెక్కిళ్ళపై, చెవికింద చర్మం కొద్దిగా ముడతలు పడింది. కళ్ళక్రింద నల్లజీర లేర్పడినవి. కళ్ళలో నీరు గిరున తిరుగుతున్నది.

క్షమించమన్నాను. కాని అసలు మా యిరువురి నడుమ ఇంత బలీయమైన అనురాగంతోపాటు, ఈ ప్రేమ అనేమాట పలికేందుకు కూడ గాభరాపడజేసే అంతరాయమేమిటని నాలో చెలరేగుతున్న అనుమానం ఊరుకోనీలేదు. తటాలున అనుకున్నాను.

"ఈమెవరినైనా ప్రేమిస్తున్నదేమో!"

కళ్ళలోకి నిశితంగా చూస్తూ ఆలోచించేందుకూడ అవకాశం ఇవ్వకుండా అడుగుదామనుకున్నాను. కాని ఏం నొచ్చుకుంటుందో! అని మానేశాను. యథారీతిగా మాట్లాడాను. కాని నా సందేహం మెదులుతూనే ఉంది. ఆమె వెళ్లింది. నా ఆలోచన సాగుతూనే ఉంది.

ఒకవేళ మా శ్రేణీ కారణమేమో?

మే మిరువురమూ మధ్యతరగతి బుద్ధిజీవుల వర్గానికే చెందినవార మయినా ఆమె శ్రేణికి చిట్ట చిటారికొమ్మపై ఉంది. నేనో అట్టడుగున ఉన్నాను. ఒక వర్గమే కావచ్చు కాని ఎంత తారతమ్యముంది!

ఏ ప్రజాఉద్యమంలోనో కలిసి పనిచేస్తే కొంత ఐక్యత ఏర్పడుతుంది. ఇక్కడ అదీ లేదు. నేను ఉద్యమాల కంకిత మైన శ్రేణిలోనివాడిని. ఆమె ఉద్యోగాల కంకితమైన శ్రేణికి చెందినది.

ఆమె మిత్రులు కన్నెమరా హోటలులో కనిపిస్తారు. నా మిత్రులు టీ షాపుల్లోకి వెళ్ళేందుకుకూడ ముందు జేబులు తడువుకొని వెడతారు. ఆ వర్గంలో నాకు మిత్రులు చాలమంది ఉన్నా నిజమైన మిత్రులు నా కీ వర్గంలోనివారే.

సనాతనాచారాలు, వ్యవహారాలు, కులమత వివక్షతలు, జాతకాలు గ్రహశాంతులు—వాని కంకితమైన శ్రేణి ఆమెది.

వాటికి పూర్తిగా వ్యతిరేకమేగాక వానిపై పోరాటం సాగించే బృందం నాది.

కారులోకాని ఆమె తిరగదు.

బస్సులో వెళ్ళేందుకుకూడా నాకు డబ్బుండనిరోజు లెక్కువ. ఆమె వారి అభిరుచులూ, అలవాట్లూ విలాసపర తంత్ర మయినవి. బతుకగల గడ్డమే విలాసమైన వర్గం నాది.

సంస్కారం, కులీనత, తెలివితేటలు, సంఘంలో ప్రాపకం స్థాయి వీనిలో సమానత ఐక్యత ఉన్నది. కాబట్టే ఈమాత్రం సమాగమానికైనా అవకాశం. కాని మామూలుగా, యాదృచ్ఛికంగా మేము కలసే తావులు ఒకటి కాదు. వెళ్ళేచోటు ఒకటి కాదు. బతికే తీరులు ఒకటికావు.

అని ఆమెకు తెలిసి నన్ను వేరుగా చూస్తుందని అనుకుంటే అన్యాయంకన్న ఘోర మది. మా పూరికొంప కెన్ని మాఁగులో ఆమె వస్తుంది. మే మిచ్చిన కలో అంబలో తాగుతుంది. నాకోసం మైళ్ళకొలది నడుస్తుంది. నాపై గొప్ప గౌరవాలున్నవని అనుక్షణం ఆమె కళ్ళలో, ప్రవర్తనలో లక్షణాలు కనిపిస్తాయి. నీవు నడవలేవేమో, ఎండలో ఎందుకు రావాలి అంటే అది అవమానంగా భావించి కోపపడుతుంది.

ఒకసారి ఎండలో వచ్చింది. అన్నం తినలేదు. తినమన్నాను. ఒప్పుకుంది. ఇద్దరం కూచున్నాము. గదిలో ఓ మూల మాసిన బట్టల బుట్టా, మరోవేపు పిడకల సంచీ. గోడకు దారంకట్టి వేలాడదీసిన ఉదికినబట్టలూ, అతి సామాన్యమైన తిండీ—ఆమె సిగ్గుపడింది. కాని సంకోచించలేదు—కించపడలేదు.

అందులో నా నెలల తరబడి ఉపన్యాసాలమూలంగా ధనదరిద్రతా భేదం. దేశానికి ఉద్యమాలకూ అంకితులైనవారు తమ సుఖసంపత్తి నెలా వదులుకోవలసివస్తుందో, ధనంమీంది గౌరవ మెంత పరమనీచమో ఇవన్నీ తెలుసుకొంది. ఆ భావాలపై చాల విశ్వాసం కుదుర్చుకున్నట్టు కనబడుతున్న మనిషి.

పైవర్గాలవారి విలాసజీవితంలోని అవినీతిని, స్వేచ్ఛాచారిత్వాన్ని, పరశ్రమోపజీవనాన్ని అసహ్యించుకునేవాడనని తెలిసిన మనిషి.

కాని మేము సహజంగా కలుసుకునేందుకు, జీవన సహచరులంగా మారేందుకు వీలు కల్పించని ఓ పెద్ద కంచుకోటలో ఇది ప్రధానమైన భాగమని మటుకు ఒప్పుకోక తప్పదు. ముఖ్యంగా అంతరాంతరాలలో గడ్డకొనిఉన్న జీవన దృక్పథంలో మార్పు రానీకుండా ఉన్నది ఈ శ్రేణీ విభేద మనక తప్పదు. ఆమె ఎంత విన్నా, ఎంత చదివినా కొన్ని బలీయమైన కట్టుబడులకు లోబడిన వ్యక్తి. పైగా తనవారు తన్ను గూర్చి ఏమనుకుంటారో అని పిరికిగా భావించే మనిషి కాగూడదా?

ఏమైనా ఆమె నన్ను ప్రేమిస్తున్నది. నాతో కలుసుకుని మాట్లాడేందుకు తహతహపడుతుంది. కాని—అందుకై నా మైత్రికై ఏ కించిత్తయినా త్యాగం చేసేందుకు సిద్ధపడుతుందా?

చెప్పలే ననేందుకు సిగ్గుపడుతున్నాను.

ఒకసారి జబ్బుతో పడి ఉన్నాను. కొంపలో ఎవరూ లేరు. చాల బాధపడుతున్నానని ఆమెకు తెలుసు. కాని రాలేదు. ఎంతో విచారపడిఉంటుంది. కాని రాలేదు. అప్పుడే అన్నాను; ఇంత ఆధ్యాత్మికప్రేమ చచ్చే గొంతుకలో ఉద్ధరిణె నీళ్లు పోసేందుకు ప్రోత్సహించకపోతే దాని నే సముద్రంలోనో వదిలి చేతులు కడుక్కోవడం మంచిదని.

అలా అంటే చాల నొచ్చుకుంటుంది. కళ్ళలో నీరు సుళ్లు తిరుగుతుంది. నే నది చూడలేను. ఆమెలో జరిగే సంఘర్షణ చాల బలీయమైనది. నా దృక్పథంలో ఆమెను చూచి, నా అలవాట్లలో ఆమెను పోల్చి నైతికంగా జడ్జిచేయడం అక్రమమని నిర్ధరించుకున్నాను.

అదికాక ఈ ప్రేమా, ఇష్టమా, ఏమిటి అని కొట్టుకు చావడ మెందుకు! ఆమె మిత్రురాలని గుర్తించి అందులో ఆనందించకపోవడ మెందుకు? యక్షప్రశ్నలు వేసి వేధించడ మెందుకు?

కాని మరి నా ఆవేదన, బాధ—? నన్ను నేను నిగ్రహించుకోలేకపోతున్నాను—శుష్కించిపోతున్నాను. నడుములు విరిగిపోయినవి. ముసలితనం రోజులలో వస్తున్నట్టున్నది. భవిష్యత్తులో అచంచల విశ్వాసంతో, నానా బాధల కోర్చి స్వర్ణయుగంకోసం పోరాటం సాగించడంలోనే మహానంద మనుభవించే నా గుండె చీకటికోనల్లో నిరాశా నిస్పృహ పిశాచాలు కాపురం పెట్టాలని చూచిపోతున్నవి.

ఈ వెధవబ్రతు కేమిటని చచ్చిపోదామనుకున్నాను. వెంటనే నా మిత్రునికి రాశాను. అతను తక్షణమే నా కిలా రాశాడు.

"నీ వంత దిగజారిపోయి చావాలనే స్థితికి వచ్చిఉంటే తత్ క్షణమే చచ్చిపో. నీకోసం ఒక్క కన్నీటిచుక్క విడువను. పిటికి వెధవ అని పండ్లు కొరుకుతాను."

అతను నిజమైన మార్క్సిస్టు.

కళ్లు మంపరం వదిలింది. పదిసార్లు చదివాను. ఇరవై సార్లు అర్థం చెప్పుకున్నాను. లక్షసార్లు ఆలోచించాను. నిర్ణయం మార్చుకున్నాను. ఆమెకు వెళ్ళి క్షమాపణ చెప్పుకున్నాను.

ఈ విషయం ఆమెతో చెప్పకుండా ఉండలేక పొయ్యాను. సమగ్రంగా వినింది. ఆమె కళ్ళవేపు నా కథ ముగిశాక చూచాను—భయభ్రాంతుడనయిపొయ్యాను. నేను చచ్చిపోయే ఉంటే ఆమె ముఖ మింక ఎలా అయిపొయ్యేదో ఊహించుకోలేను—ఆమె మాట్లాడలేకపోయింది. గుండె టప టప గజందూరంలో ఉన్న నాకు వినిపిస్తున్నది.

చాలసేపయాక మెల్లగా తలవంచి అన్నది. "మిమ్ములను చావనీను—మీరు కావాలంటే ఏం చేయమన్నా చేస్తాను. ఏమైనాసరే—నన్ను మీ రర్థంచేసుకోలేకపోతున్నారు. నన్ను భవించాలనుంటే రెండుచేతులా అనుభవించండి. ప్రేమ మాత్రం కోరకండి—అని ఆమె వెక్కి-వెక్కి- ఏడుస్తున్నది.

ఆమె ముగించకముందే సిగ్గుతో క్రుంగిపొయ్యాను. ఆకాశం బద్దలై నా నెత్తిన పడిపోతున్నట్టయింది. భూమి విరిగి పాతాళంలోనికి కూరుకొనిపోతున్నాను—ఆమె తర్వాత ఏమన్నదో నాకు వినిపించలేదు. చరాలున లేచి బయలుదేరాను. వెళ్ళిపోతున్నాను. పోతూనే ఉన్నాను—నాకు తెలివి వచ్చి చూచుకునేప్పటికి ఏడుమైళ్లదూరం వచ్చానని గ్రహించాను—

"నన్ను వదలి వెళ్లకండి-నేను బ్రతుకలేను....."

అని ఆమె నేను వస్తుండగా అరిచి చెప్పిన మాటలు చెవులలో గింగురుమంటున్నట్టు అప్పుడప్పుడే తెలుసుకో గలిగాను.

"మీ మైత్రి నాకు కావాలి. మీ మాటలు నేను వినాలి. మీరు చూపే విశ్వకళ్యాణమార్గం తెలుసుకోవాలి. నా తుప్పుపట్టిన బుర్రను దులిపివేయండి. బాధితప్రజాసేవన మార్గం చూపెట్టండి. నన్నొంటరిగా వదిలివేయకండి. నా పాత విశ్వాసాలను నిర్మూలించారు. నా పాతజీవితంలో తుపాను లేపారు. నా సుఖమయ శాంత సంతృప్తజీవితం పునాదులు కదిల్చివేశారు-నన్నిలా శూన్యంలోవదిలివేయకండి..." అని ఎప్పుడో అన్నమాటలు కళ్ళయెదుట లక్ష సూర్యబింబాలలా కనిపిస్తున్నవి.

గబాలున కళ్ళు మూసుకొని వెనుదిరిగాను—

11

సరిగ్గా పదేళ్ళ తర్వాత తిరిగీ చిగురించిన నా గుండె యెండిపోయింది. పదేళ్ళుగా చిమ్మ చీకటిలోఉన్న గదిలో దీపం ముట్టింతామని, పొగచూరిన చిమ్నీ తుడిచిపెడుతుం డగా చేయిజారిపోయింది. విఱిగి వేయి వ్రక్కలయింది. తుడుద్దామని చీకటిలో తడుములాడుతుండగా గాజు ముక్కలు గుచ్చుకొని నెత్తు రెగజిమ్ముతున్నది.

నా వెన్నెముక వంగిపోయింది. కడుపులో పేగులు పాముల్లా పెనవేసుకుంటున్నవి. తలలో లోపలపట్టిన బూజెం

తున్నదో చూదామని కానచ్చు కళ్లు లోనికి వెడుతున్నవి. ఆ రడుగుల యెత్తులో నున్న వస్తువులు తప్ప చూడలేక పోతున్న చూపు లిప్పుడు. నా కాలి బొటనవ్రేళ్ళు తప్ప ఆ పైకి చూడలేకపోతున్నవి. కొండ ఎదురుపడితే మొండిగా దారి వదలమనే గుండె. పండుటాకును దాటలేక టపటప కొట్టుకొంటున్నది. ఆ మిడతలు నడిచిన అడుగులు ఫర్లాంగుకు పదిచోట్ల ఈడిగలబడుతున్నవి. ఏడాదిలో అరవై యేళ్లు నిండినవి.

కొన్ని జీవితాలు కొన్నిటికి అంకితమైపోతాయి. వాటిని మార్చి మరోదారికి మరల్చబూనుకోవడం వట్టి తెలివితక్కువ. ఆనందంకోసమే కొందరు పుడతారేమో. ఆవేదన ముందు పుట్టి వెనుకనే కొందరు పుడతారు. వీరు వారు కాలేరు, వారు వీరు కారాదు.

ఒకదానికోసం ఉద్దిష్టులై వారు మరి కొన్నిటిని కూడ ప్రోదిచేసుకొనవలెనని ఆతురపడరాదు. వారు మిగతవానిని త్యాగం చెయ్యాలి. జీవిత పరమావధి పరమ ప్రయోజనాల నిశ్చయాన్నిబట్టే సాధనసంపత్తి సంతరించుకొనాలి. ధనం తాహతుమాత్రమే సమకూర్చే విలాసమయ జీవితం వేరు. దరిద్రం అడుగున పరచిన బండల బతుకు ప్రేరేచే కష్టజీవనం వేరు.

అలాగే హృదయ మాశించే భావ సంతృప్తికూడ చాల అరుదుగా లభ్యమవుతుంది. ఒక హృదయం మరొక

యూన్ని ఆశించవచ్చు, ఆకర్షించవచ్చు—కాని అవి పెనవేసు కోవాలంటే సంఘం కల్పించిన సప్త సముద్రాలు, సప్త కుల పర్వతాలు, అడ్డువస్తాయి.

స్వతంత్రాలోచనలు, స్వతంత్ర ప్రవర్తనలు, స్వతంత్ర క్రియాకలాపాలు పుస్తకాలలో ఉన్నంత సులువుగా జీవితంలో కనిపించవు. ఒక్కొక్కరూ తమ వర్గం, శ్రేణి, తాహతు, కుటుంబం, పరిసరాలు, ఇవన్నీ కలగాపులగంగా తలలోకి కూరిన భావాలు, దృక్పథం—వీనికి బానిసలు. స్వతంత్రంగా ఆలోచించినట్లు కనిపించేవారు ఆచరణలో మరింత బానిసలకు బానిసలు. బానిసల గుండె లెంత మంచివైనా వారి తలలు తాకట్టులో వుంటాయి. అందుకు వారి స్వభావదౌష్ట్యం కారణం కాదు. వాని వేరులు వ్యవస్థలో పాతాళం వరకు పాతుకొని ఉన్నవి. వానిని నఱకాలి. అంతే కాని పైపై తుడుపుల కవి స్వప్రకాశంతో మెఱుపులు జిమ్మవు.

మనం కొన్ని వాస్తవాంశాలను గుర్తించము. గుర్తించినా వానిని ఒప్పుకునేందుకు భయపడి కళ్ళు మూసుకుంటాము. అజ్ఞానంలోనే కాస్త హాయి ఉన్నదని గట్టిగా పట్టుకుంటాము.

నే నింకో విధంగా ఆమెలాంటి తాహతులోనే ఉండి, ఆమెతో సరాసరి తిరగగలిగే అలవాట్లూ అనుకూలాలూ ఉండి, కొంపా కారూ చెక్కుబుక్కూ ఉండి, ఆ శ్రేణిలోనే ఒకడనై ఉంటే ఇంత కాదు, ఇందులో లక్షవంతులు తక్కువ

సంస్కారమున్నా, ఇందులో కోటివంతులు తక్కువ ప్రేమ చూపిఉన్నా పరిస్థితులు మరొకవిధంగా మమ్ములను కలిపి ఉండేవేమో ఏమో!

ఇందుకు మే మిరువురమూ బాధ్యులంకాదు. అనవసరంగా అందుకై ఆందోళనపడీ లాభంలేదు. జీవితాన్ని పాడు చేసుకొనీ సాధించగల దేమీ లేదు. అట్లని నేను దెబ్బతిన్న గుండెకు కట్టుకట్టి గాయపడనేలేదని డంబాలు నరకడంవల్ల కూడ వచ్చే గొప్పదన మేమీ లేదు. దానిని మాన్పుకో నవసరమూలేదు; దానికై విలపించవలసిన పనీ లేదు. అదొక తప్పింపరాని సత్య మనుకొని, చేతనైనంతలో, బతికిఉన్నంత కాలం తిరిగీ నా పాత జీవితం గడపాలి. బాధితులను చూచి కన్నీరు విడవాలి. వారికి చేయూత నివ్వాలి. వారి గుండెకు నీళ్ళు తట్టాలి. తద్వారా నా గుండె నిబ్బరం నిలబెట్టుకోవాలి.

ఆమెపై ఈనాటికీ నా కేమాత్రం ద్వేషం కాని అసహ్యం కాని లేదు.

ఆమెను ప్రేమించాను.

ఆమె మంచి మనిషి.

ఆమె గొప్ప మనిషి.

ఆమెను ప్రేమిస్తున్నాను.

ఆమెకు నా మైత్రి కావాలి. నా ఆలోచనలు కావాలి. నా అనురాగంకూడ కావాలి. నేను కూడ—ఒక రూపంలో— కావాలి.

ఆమె హృదయంలో ఏ ఒక మూలయినా సరే నే వెడిపోతే శూన్యమవుతుంది, మనసు చీకటిపడుతుంది.

ఆమె నన్ను సుఖపెట్టలేదు. నేనామెను దుఃఖపెట్ట లేను.

నన్నామె ప్రేమించలేదు. నేనామెను ప్రేమించకుండా వుండలేను.

కాని నన్నామె వెళ్ళిపొమ్మనలేదు. వెళ్ళిపోతే ఓర్చుకోలేదుకూడ. నేను వెళ్ళిపోగలను. కాని వెళ్ళను.

తిరిగీ ఆమెను చూస్తాను. మాట్లాడుతాను. ఆమెకు నూతన దృక్పథం కల్పించేందుకు ప్రయత్నిస్తాను. అందులోనైనా మే మిరువురమూ కలిసి ఆనందించగలం—ఏమో!

సమాప్తం.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA114B189
పుస్తకం పేరు	ప్రేమించేను
తారీఖు	26/10/24
ముందు అట్ట	no
వెనుక అట్ట	no
మొత్తం పేజీలు	77
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	no
లేని పేజీలు	no
తయారు చేసినవారు	narma
పేజీలు విడదీసినవారు	narma
స్కాన్ చేసినవారు	ch.Ramya
పరీక్ష చేసినవారు	pragathi
పేజీలు సరిచూసినవారు	
బైండింగు చేసినవారు	
ప్యాకింగు చేసినవారు	NO
పరిస్థితి	good